

Bestrafen kiezers partijen die bestuurs- verantwoordelijkheid nemen?

Maarten Allers, Joes de Natris en Harm Rienks

COELO

Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden

COELO
Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
Faculteit Economie en Bedrijfskunde
Rijksuniversiteit Groningen
www.coelo.nl

COELO-rapport 20-3

© COELO, Groningen, 2020

Aan het verzamelen en het verwerken van de gegevens voor deze uitgave is de grootst mogelijke zorg besteed. Iedere aansprakelijkheid voor de gevolgen van activiteiten die op basis van deze gegevens worden ondernomen wordt echter afgewezen.

Inhoud

Voorwoord	4
1 Inleiding	5
2 Theorieën over de effecten van bestuursdeelname	6
3 Hypothesen	9
4 Overzicht van de gebruikte gegevens	11
4.1. Onderzoekperiode en bronnen	11
4.2. Beknopte omschrijving gegevens	11
4.3. Kenmerken van colleges	13
4.4. Variabelen	20
5 Uitkomsten	21
5.1. Methode	21
5.2. Gemiddeld effect	21
5.3. Kabinetsdeelname	22
5.4. Aandeel collegepartijen in raadszetels	23
5.5. Aantal aansluitende termijnen in college	25
5.6. Aantal collegepartijen	26
5.7. Per partij	28
5.8. Per verkiezing	30
6 Samenvatting en conclusies	32
6.1. Betrouwbaarheid en beperkingen	33
Discussie	34
Literatuur	35
Bijlage A. Gebruikte gegevens	37
Bijlage B. Uitleg analysemethode	41
Bijlage C. Regressietabel	48
Bijlage D. Robuustheidsanalyse	53

Voorwoord

Dit onderzoek is uitgevoerd door COELO met financiële steun van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust volledig bij de auteurs. Zij danken Hella van de Velde en Martijn Zwart voor nuttig commentaar op eerdere versies van dit rapport.

1 Inleiding

De gedachte achter het decentralisatiebeleid is dat op lokaal niveau een betere afweging kan worden gemaakt tussen de voor- en nadelen van verschillende beleidsopties. Zo kan het overheidsbeleid beter aansluiten bij de voorkeuren van de inwoners (Oates, 1972).

Om dat te bereiken is een goed functionerende lokale democratie nodig. Een van de voorwaarden daarvoor is een gezonde en eerlijke concurrentie tussen politieke partijen. Dit houdt politieke partijen scherp en dwingt ze om aansluiting te zoeken bij de kiezers (Wittman, 1995). Een belangrijke factor die deze competitie kan beïnvloeden is collegedeelname. Collegedeelname geeft partijen meer toegang tot het overheidsapparaat en daarmee tot macht, kennis en middelen die de concurrentie tussen partijen oneerlijk zouden kunnen beïnvloeden (Carson et al., 2007). Echter, veel empirisch onderzoek in andere landen suggereert dat het nemen van regeringsverantwoordelijkheid electoraal wordt afgestraft (Hjermitslev, 2020). Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe collegedeelname stemgedrag beïnvloed. Leidt het nemen van bestuursverantwoordelijkheid tot meer of minder stemmen bij de daarop volgende gemeenteraadsverkiezing, en zo ja, welke mechanismen zouden daar achter kunnen zitten?

De politicologische literatuur bevat verschillende theorieën over het effect van (mee)besturen op het aantal stemmen dat een partij krijgt. Deelname aan het college zou een partij enerzijds een voorsprong kunnen geven op oppositiepartijen. Collegedeelname geeft een partij immers toegang tot macht, kennis en middelen die mogelijk kunnen worden aangewend voor electoraal gewin. Aan de andere kant moeten partijen die meeregeren, bijvoorbeeld, compromissen sluiten die onder hun kiezers tot teleurstelling kunnen leiden.

Het effect van collegedeelname kan afhangen van omstandigheden of partijenmerken. Grotere partijen zullen bijvoorbeeld naar verwachting meer hun stempel kunnen zetten op het te voeren beleid, en meer verkiezingsbeloften kunnen waarmaken. Kleine collegepartijen zullen minder invloed hebben en mogelijk hun kiezers meer teleurstellen. Dat kan gevolgen hebben voor het effect van collegedeelname op de verkiezingsuitslag. Dit wordt in het onderzoek meegenomen.

Ook onderzoeken we of de eventuele gevolgen van meebesturen zijn veranderd door de tijd heen, en of ze samenhangen met het aantal opeenvolgende colleges waaraan wordt deelgenomen, de politieke partij, het aantal partijen dat aan het college deelneemt en deelname aan het (landelijke) kabinet.

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden schatten wij de gemiddelde invloed van collegedeelname op de uitkomsten van gemeenteraadsverkiezingen met behulp van regressieanalyse. Hiervoor gebruiken wij gegevens op gemeenteniveau over een lange periode (1990-2018). De langjarige aanpak (panelanalyse) maakt het mogelijk om de invloed van allerlei andere factoren op verkiezingsuitkomsten weg te filteren.

2 Theorieën over de effecten van bestuursdeelname

Het gevolg dat (mee)besturen heeft op het aantal stemmen dat een partij krijgt wordt in de Engelstalige literatuur aangeduid als het *incumbency effect*.¹ Wij vertalen dit in *bestuurseffect*. Deze term worden zowel in een theoretische als een statistische zin gebruikt. In de theoretische zin wordt het gebruikt om uit te leggen waarom besturen een bepaald effect heeft op de electorale prestaties van een partij. In de statistische zin wordt het gebruikt om te verwijzen naar de (onafhankelijke) variabele die de invloed meet van bestuursdeelname op de electorale prestaties van een partij of een coalitie (Mayhew, 2008). Indien er sprake is van een toename van het aantal zetels als gevolg van meebesturen wordt er gesproken van een *incumbency advantage*. Als er sprake is van een afname van het aantal zetels wordt dit een *cost of ruling of negative incumbency effect* genoemd.

Er zijn verschillende theorieën over de effecten van bestuursdeelname op de electorale prestaties van een partij. Deze theorieën doen al tenminste sinds de jaren 80 de ronde en zijn oorspronkelijk ontwikkeld als reflecties op verkiezingen met een meerderheidsstelsel, zoals in de Verenigde Staten (zie bijv. Paldam, 1986). Wij onderscheiden negen theorieën, waarvan er vijf postuleren dat bestuursdeelname stemmen kost, twee dat het stemmen oplevert en twee dat het geen effect heeft. De volgende theorieën postuleren dat bestuursdeelname stemmen kost:

1. Volgens de *coalition of minorities* theorie is het de optimale strategie voor een regerende partij die het maximaal aantal stemmen wil halen om steeds het beleidsalternatief uit te voeren dat door een meerderheid van de kiezers gesteund wordt. Succes is hiermee echter niet verzekerd. Dit komt doordat iedere beleidskeuze een (steeds wisselende) minderheid van kiezers teleurstelt. Indien deze minderheden het beleidsissue voldoende belangrijk vinden kan de oppositie deze groepen mobiliseren tot een meerderheid (Downs, 1957: 55-60; Nannestad en Paldam, 1999).

In latere onderzoeken naar de kosten van het besturen heeft deze theorie een wat andere betekenis gekregen. Zo gebruiken Karlsson en Gilljam (2014) de naam van deze theorie om uit te leggen dat oppositiepartijen vrijer zijn dan coalitiepartijen om populaire maar onrealistische beloften te doen. Zo kunnen oppositiepartijen kiezers die teleurgesteld zijn in de besturende partijen (die immers altijd een deel van hun verkiezingsbeloften hebben gebroken) mobiliseren voor hun eigen partij (Karlsson en Gilljam, 2014: p. 2).

2. De *median gap* theorie stelt dat zwevende kiezers die zich in het midden van het politiek-ideologisch spectrum bevinden een doorslaggevende stem hebben. Partijen kunnen zich echter nooit volledig op deze kiezers richten omdat ze dan onherkenbaar worden voor hun (ideologisch meer uitgesproken) traditionele achterban. Zwevende kiezers stemmen dan ook de ene keer op de ene partij en

---

¹ Het incumbency effect kan worden onderzocht voor individuen en voor partijen (Lopes da Fonseca, 2017). Wij doen hier het tweede.

de andere keer op de andere partij om zo op de lange termijn toch het beleid te realiseren dat het dichtste bij hun voorkeuren ligt (Nannestad en Paldam, 1999). Dit lijkt niet direct van toepassing in Nederland. Immers, in Nederland zijn veel partijen, en dus veel keuzeopties. Er zijn dus geen meerjarige ingewikkelde stemstrategieën nodig om het gewenste beleid te krijgen. Uit onderzoek blijkt ook dat Nederlandse kiezers hun keuze veelal beperken tot een cluster van een beperkt aantal inhoudelijk verwante partijen (Nationaal Kiezersonderzoek 2017, blz. 36).

3. De *grievance asymmetry* theorie gaat ervan uit dat kiezers de fouten van coalitiepartijen zwaarder bestraffen dan dat ze hun successen waarderen (Nannestad en Paldam, 1999; Liang, 2013; van Spanje 2011). Dit is in lijn met de *prospect theory* van Kahneman en Tversky (1979). Zo zou, bijvoorbeeld, de kiezer een coalitie die de belastingen met 3% verlaagt minder sterk belonen dan dat zij een coalitie afstraffen die de belastingen met 3% verhoogt.
4. De *preference for political change* theorie gaat ervan uit dat kiezers eenvoudigweg een voorkeur hebben voor politieke verandering (Paldam, 1986: 12). Een coalitie, partij of politicus zou een zekere houdbaarheidstermijn hebben, waarna kiezers behoefte hebben aan verandering (Paldam en Skott, 1995: p. 160).
5. De *back-swinging* theorie probeert de effecten van het besturen op basis van een statistisch argument te verklaren. Coalities worden vaak gevormd door partijen die stemmen hebben gewonnen en het bovengemiddeld goed hebben gedaan bij de verkiezingen. Bij de volgende verkiezingen zakken deze partijen weer terug richting hun 'gemiddelde', waarmee zij ook hun plek in de coalitie verliezen (Paldam, 1986: 9). Volgens deze theorie is het statistisch observeren van een negatief effect van bestuursdeelname op de electorale prestaties van een partij dus een gevolg van een selectie-effect, waarin die partijen die het bovengemiddeld goed deden deel uitmaken van de geanalyseerde groep.

Naast theorieën die een negatief effect van besturen op de electorale prestaties van een partij beargumenteren zijn er ook theorieën die een positief effect voorspellen:

6. De *more resources* theorie stelt dat besturen partijen meer naamsbekendheid, media-aandacht, politieke ervaring en middelen oplevert. Deze extra's worden ingezet om bij de volgende verkiezingen stemmen te winnen (Trounstine, 2011: p. 256; Liang, 2010).
7. De *positive selection effect* theorie stelt dat partijen die deel uitmaken van een college uitzonderlijke kwaliteiten bezitten. En het zijn juist deze kwaliteiten die er ook voor zorgen dat een partij bij volgende verkiezingen opnieuw goed presteert (Trounstine, 2011: 257).

Ten slotte zijn er nog twee theorieën die beargumenteren dat besturen geen effect heeft op de electorale prestaties van een partij:

8. Besturen zou gemiddeld genomen geen effect op de electorale prestaties van een partij moeten hebben als kiezers rationeel zijn en partijen afrekenen op de geleverde prestaties. Volgens de aansprakelijkheidstheorie (*accountability*

theory) worden partijen die bovengemiddeld goed besturen beloond en partijen die benedengemiddeld presteren bestraft (Karlsson en Gilljam, 2014).

9. Indien partijen gedurende de coalitieperiode exact zo presteren als de kiezers van ze verwachtten, dan hebben kiezers geen aanleiding om hun stem te veranderen (Nannestad en Paldam, 1999: p.1).

Welke theorieën een juiste verklaring bieden voor feitelijk kiezersgedrag is onduidelijk. Dit zal waarschijnlijk ook afhangen van zaken als het gehanteerde kiesstelsel en de heersende politieke cultuur. In het volgende hoofdstuk formuleren wij enkele hypothesen omtrent het bestuurseffect bij gemeenteraadsverkiezingen in Nederland.

3 Hypothesen

Wij willen de volgende hypothesen toetsen.

Hypothese 1: Colledgeelname kost een partij gemiddeld stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen.

Eerdere empirisch onderzoek naar de effecten van besturen op de electorale prestaties van partijen in kiesstelsel met evenredige vertegenwoordiging, al dan niet op lokaal niveau, vindt een negatief effect van tussen de 1 en 3 procent (van Spanje, 2011: 610; Martinussen, 2004; Lelieveldt en van der Does, 2014). In lijn met deze onderzoeken verwachten wij dat besturen een partij in Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen gemiddeld stemmen kost.

Hypothese 2: Kabinetspartijen, dus partijen die deelnemen aan de landelijke regering, verliezen na colledgeelname meer stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen dan partijen die landelijk niet meebesturen.

Kiezers kunnen lokale verkiezingen aangrijpen om een partij die op landelijk niveau regeert te straffen voor tegenvallende resultaten. Dit effect is verwant aan het bestuurseffect dat in dit onderzoek centraal staat, alleen zouden gemeenteraadsverkiezingen in dit geval als tweede-ordeverkiezingen fungeren (Lelieveldt en van der Does, 2014; Coenradij en Allers, 2017). Het is denkbaar dat collegepartijen hierdoor meer worden getroffen, aangezien zij ook besturen, al is het dan niet op landelijk niveau.

Hypothese 3: Hoe groter een collegepartij, hoe kleiner het electorale verlies na colledgeelname.

Een partij die meer raadszetels heeft, kan een zwaarder stempel drukken op het collegebeleid. Dit in tegenstelling tot kleine collegepartijen, die hun kiezers wellicht vaker zullen moeten teleurstellen. Als gevolg hiervan verwachten wij dat deelname aan het college voor grote partijen minder stemmen kost dan voor kleine, overeenkomstig de *grievance asymmetry theory* en de *more resources theory*. Eerder onderzoek (Kluver en Spoon 2019; Hjermitsev 2020; Karlsson en Gilljam 2014) wijst in deze richting, maar is niet eenduidig.

Hypothese 4: De electorale kosten van colledgeelname nemen af na de eerste bestuurstermijn.

Wij verwachten dat partijen die al een termijn hebben bestuurd in een tweede bestuurstermijn minder kiezers teleurstellen dan andere partijen. Immers, hun kiezers hadden uit hun eerste bestuurstermijn al informatie over hoe deze partij bestuurt. Daarbij zullen de meeste kiezers die ontevreden zijn over het beleid van deze partij na de eerste termijn al van partij veranderd zijn. Daarom verwachten wij dat de kosten van het besturen lager zijn na de eerste bestuurstermijn.

Hypothese 5: Naarmate meer verschillende partijen aan het college deelnemen verliezen collegepartijen minder stemmen.

Door de toegenomen politieke fragmentatie bestaan colleges uit steeds meer verschillende politieke partijen. Hoe meer partijen meebesturen, hoe lastiger om een partij de schuld te geven van tegenvallende resultaten.

Hypothese 6: Voor beginselpartijen als GL en SGP zijn de electorale kosten van collegedeelname groter dan voor brede bestuurspartijen als CDA, PvdA en VVD.

Mogelijk vinden kiezers van partijen die een grotere nadruk leggen op principes het moeilijker om te accepteren dat meebesturen tot compromissen leidt die met dergelijke principes in strijd zijn. CDA, PvdA en VVD hebben minder uitgesproken standpunten en hun kiezers zijn eraan gewend dat deze partijen compromissen sluiten.

Hypothese 7: Sinds 1990 is het electorale verlies na collegedeelname toegenomen.

Verschillende recente publicaties suggereren dat de burger “woest” is, of op zijn minst getergd (Van Rossem, 2010; de Lange & Zuure, 2018). Vooral in de populaire media is dit beeld gangbaar. Volgens aanhangers van dit beeld zouden politici sterker worden gewantrouwd dan vroeger, en worden fouten harder afgestraft.

Of dit werkelijk zo is blijft onduidelijk. Volgens het SCP is het vertrouwen in politici in Nederland hoger dan in de andere elf landen die daarin worden vergeleken: 56 procent geeft aan voldoende vertrouwen te hebben in politici (Dekker en Den Ridder 2020). Ook is er geen sprake van een neergaande (of opgaande) trend in dit vertrouwen of in het vertrouwen in politieke partijen. Aan de andere kant geeft 65 procent van de respondenten aan het Nationaal Kiezersonderzoek 2017 aan geen vertrouwen te hebben in politieke partijen (Van der Meer et al. 2017).

Als de pessimistische kijk op de ontwikkeling van het vertrouwen van kiezers in politici klopt, dan kan besturen gedurende de onderzochte periode (1990-2018) meer stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen zijn gaan kosten.

4 Overzicht van de gebruikte gegevens

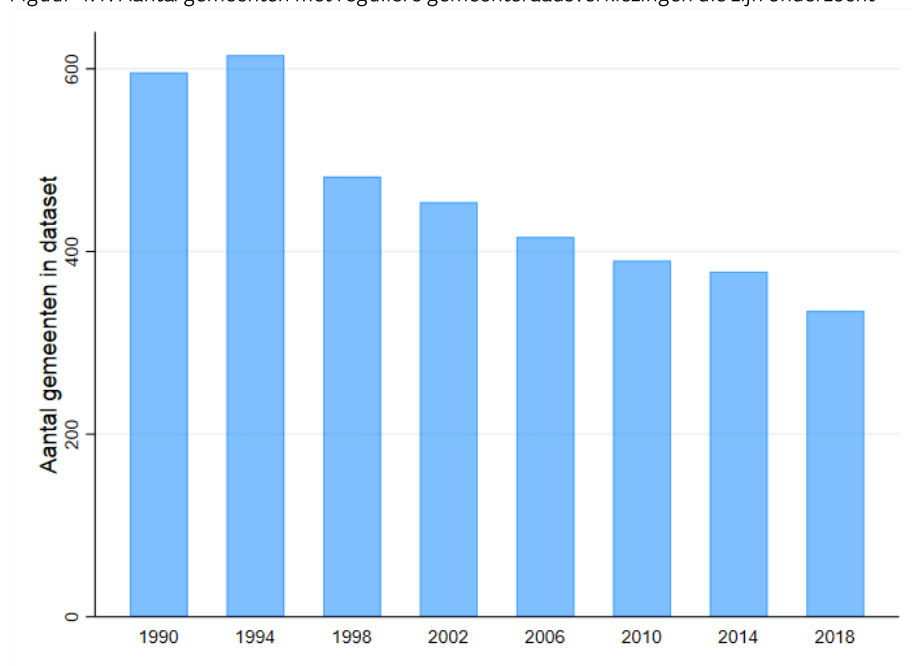
4.1. Onderzoekperiode en bronnen

Voor de analyse worden gegevens gebruikt over het aantal raadszetels en wethouderszetels per gemeente in de periode 1990 - 2018. In deze periode zijn acht reguliere gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Verkiezingen die in verband met herindelingen of om een andere reden op afwijkende data zijn gehouden worden buiten beschouwing gelaten. Alle landelijke politieke partijen zijn in het onderzoek meegenomen. Omdat het erg tijdrovend is om gegevens over lokale partijen uit verschillende bestanden te koppelen, zijn lokale partijen alleen in ons databestand meegenomen in gevallen wanneer slechts één lokale partij aan de verkiezing in een gemeente deelnam. De gebruikte bronnen worden beschreven in bijlage A.

4.2. Beknopte omschrijving gegevens

Eenheden van observatie zijn partij-gemeentecombinaties, zoals VVD-Arnhem, voor zover die hebben deelgenomen aan ten minste twee opeenvolgende reguliere gemeenteraadsverkiezingen in 1990 – 2018, zodat het mogelijk is om hun verkiezingswinst- of verlies te bepalen.

Figuur 4.1. Aantal gemeenten met reguliere gemeenteraadsverkiezingen die zijn onderzocht

We hebben 12.589 observaties, dat wil zeggen partij-gemeentecombinaties waarvoor wij de verandering in het aandeel raadszetels kennen. Die hebben betrekking op 737

gemeenten² en 312 verschillende partijen, waaronder 278 lokale partijen en 32 partijcombinaties (bijvoorbeeld CU/SGP). Figuur 4.1 laat voor de onderzochte reguliere gemeenteraadsverkiezingen zien hoeveel gemeenten het betreft.

Van de 12.589 observaties betreffen 559 een lokale partij, 460 een partijcombinatie (deels van lokale partijen) en 11,584 een landelijke partij (tabel 1). Observaties met de landelijke partijen TON, PVV en NCPN zijn weggelaten omdat we daarvoor per partij hooguit 12 waarnemingen hebben. Bij partijcombinaties gaat het in veruit de meeste gevallen om combinaties van CU, SGP, RFP en SGP en om PvdA/GL.

Tabel 1. Observaties per landelijke partij of groep partijen

CDA	2.845
VVD	2.641
PVDA	2.340
D66	1.309
GL	997
CU	554
SGP	412
SP	401
RPF	44
GPV	41
Lokale partijen	559
Partijcombinaties	460
Totaal aantal observaties	12.589

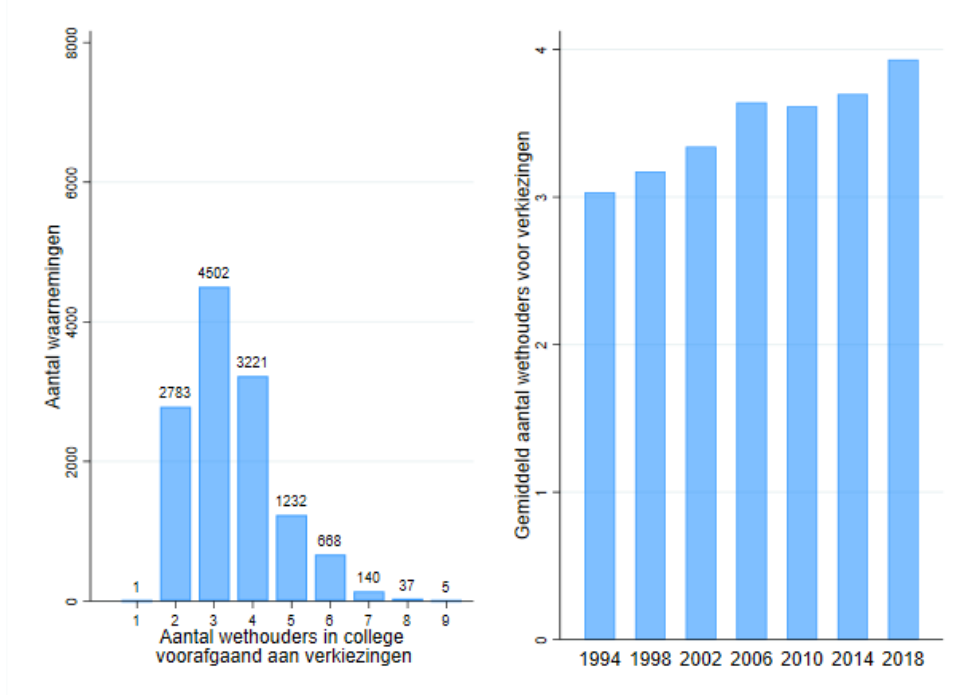
---

² Als gemeenten A en B in de onderzoeksperiode zijn samengevoegd dan worden zij afzonderlijk meegenomen voor die jaren dat zij op reguliere data gemeenteraadsverkiezingen hielden. De nieuwe gemeente AB wordt meegenomen vanaf de eerste reguliere verkiezing daar.

4.3. Kenmerken van colleges

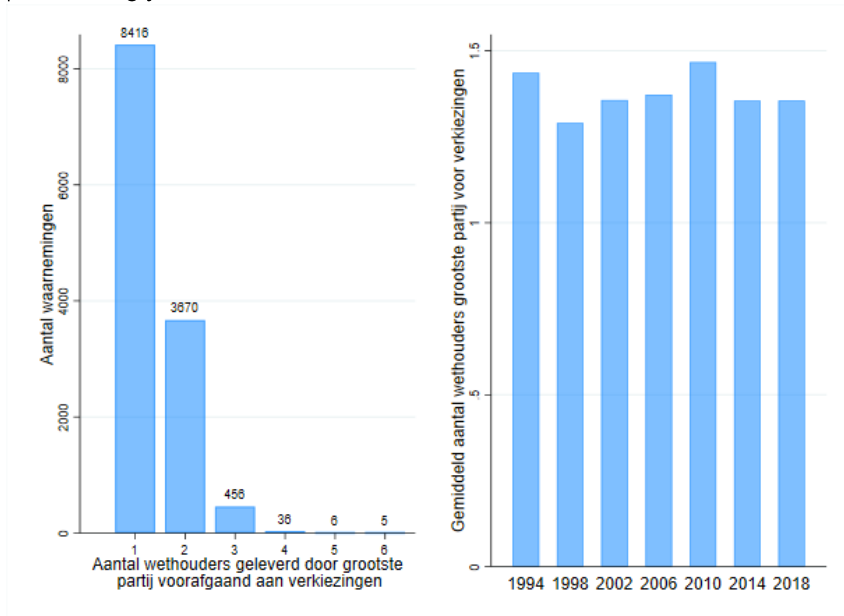
De meeste colleges tellen drie wethouders; het maximum is negen, maar dat komt weinig voor (figuur 4.2). Het is in onze onderzoeksperiode één keer voorgekomen dat een gemeente slechts een wethouder had. In de loop van de tijd neemt het gemiddelde aantal wethouders geleidelijk toe.

Figuur 4.2 Aantal wethouders in college: histogram (links) en gemiddelde per verkiezingsjaar (rechts)

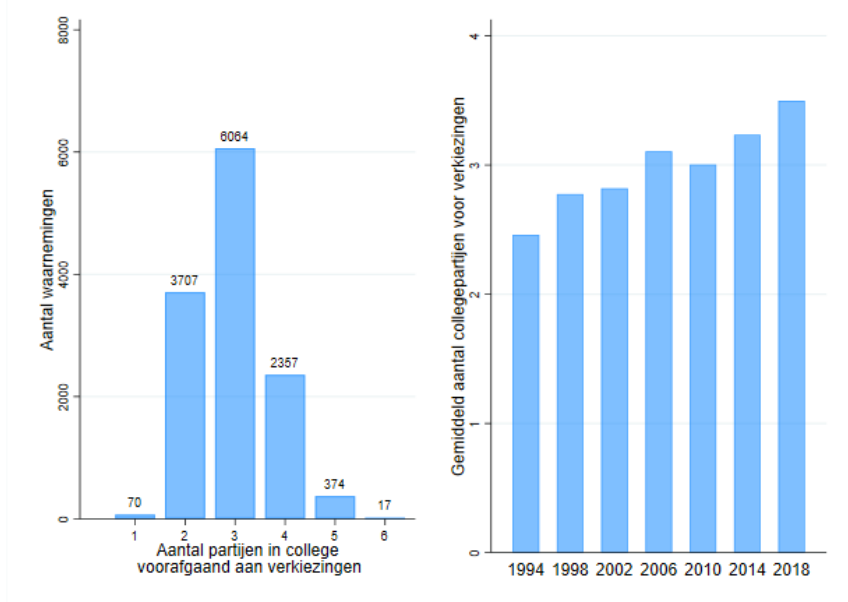
De partij met de meeste wethouders in een college heeft er meestal maar één (figuur 4.3). Dat komt doordat een college vaak maar uit twee of drie wethouders bestaat, die uit verschillende partijen komen. Een partij levert maximaal zes wethouders, maar meer dan drie komt zelden voor. Het aantal wethouders dat door de grootste coalitiepartij wordt geleverd vertoont geen op- of neergaande trend.

Figuur 4.3. Aantal wethouders geleverd door de grootste collegepartij: histogram (links) en gemiddelde per verkiezingsjaar (rechts)

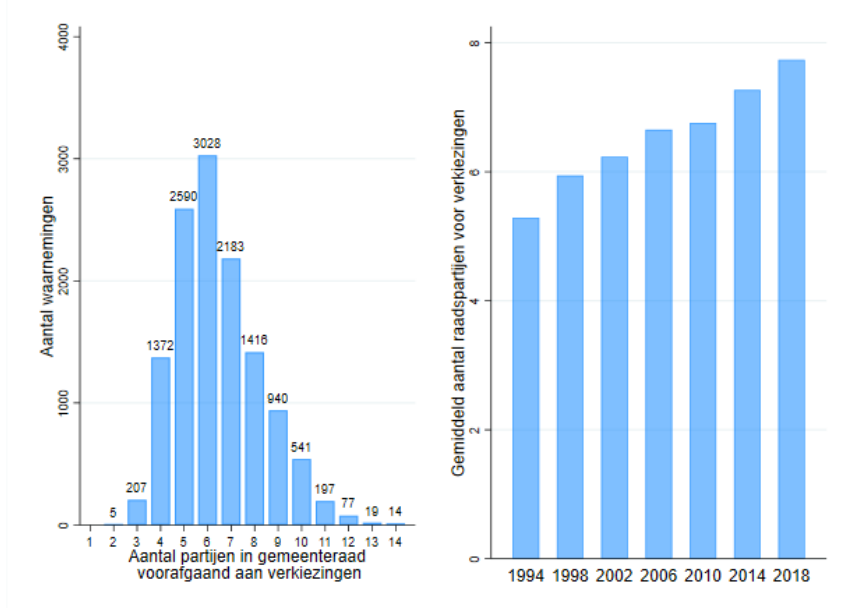

Colleges bestaan uit een tot zes partijen; drie komt het meest voor (figuur 4.4). Gemiddeld is het aantal partijen in een college de afgelopen periode geleidelijk toegenomen. Ook het aantal partijen in de gemeenteraad neemt gestaag toe (figuur 4.5). Dit varieert van 2 tot 14. Bedenk bij het interpreteren van figuren 4.4 en 4.5 dat er per gemeente hooguit één lokale partij in onze dataset zit.

Figuur 4.4. Aantal partijen in college: histogram (links) en gemiddelde per verkiezingsjaar (rechts)

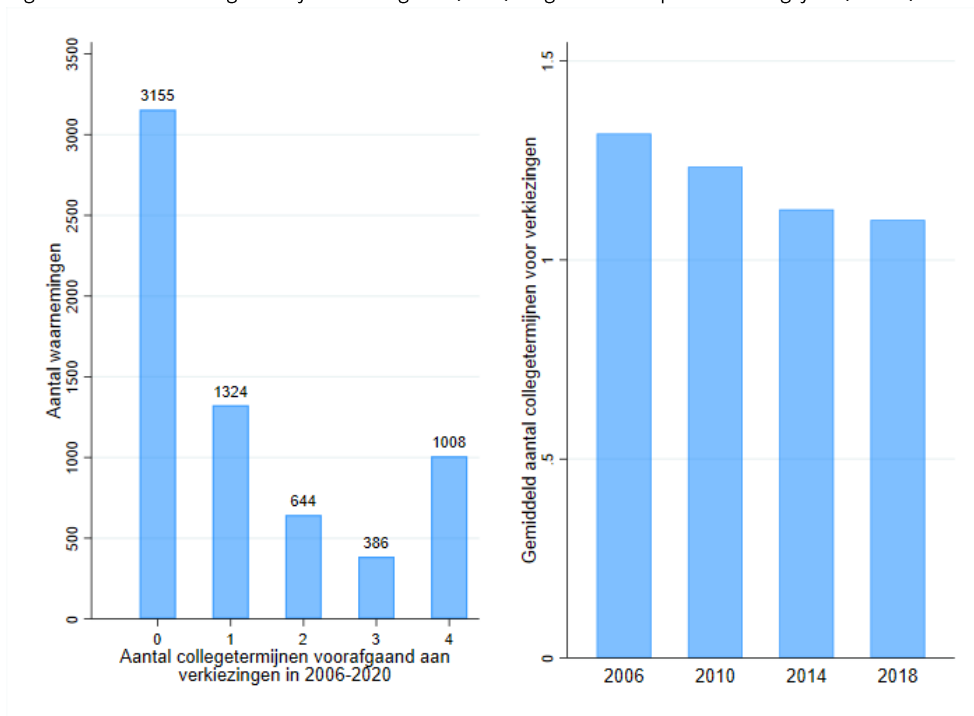
Figuur 4.5. Aantal partijen in gemeenteraad: histogram (links) en gemiddelde per verkiezingsjaar

(rechts)

Omdat onze gegevens niet verder teruggaan dan 1990 kunnen we pas vanaf de verkiezingen in 2006 zeggen of een collegepartij er 1, 2, 3, of meer termijnen op had zitten (figuur 4.6). Meerjarige collegedeelname door partijen blijkt veel voor te komen, maar in de loop der tijd wel geleidelijk minder vaak.

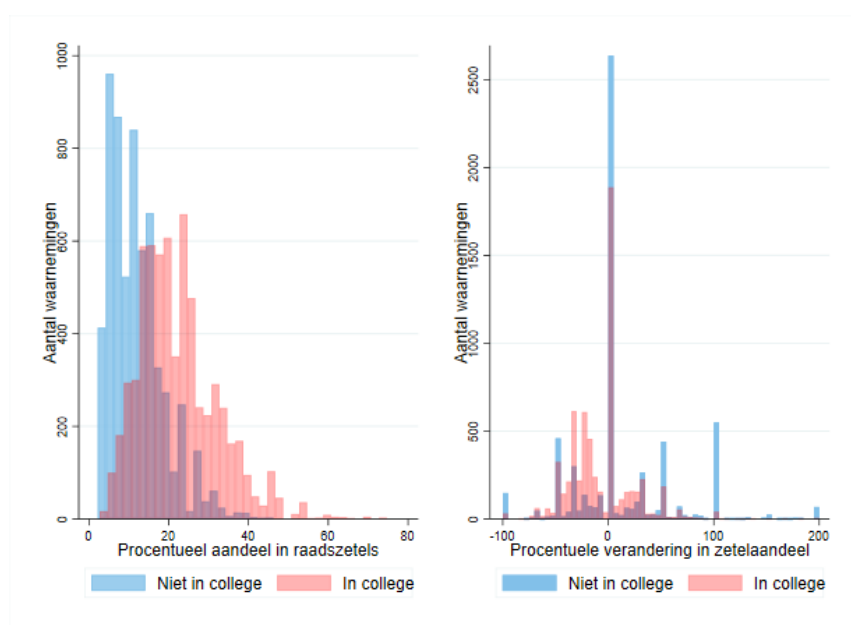
Figuur 4.6. Aantal collegetermijnen: histogram (links) en gemiddelde per verkiezingsjaar (rechts)

Collegepartijen hebben zelden meer dan 50 procent van de raadszetels in handen. Dat is te zien in figuur 4.7, links, aangegeven met rode staafjes. Daarmee zijn collegepartijen gemiddeld groter dan oppositiepartijen, in de figuur aangegeven met blauwe staafjes, die vaak niet meer dan 20 procent van de raadszetels bezetten. Toch laat deze figuur zien dat een partij niet groot hoeft te zijn om tot het college toe te treden. Een paar procent van de raadszetels volstaat al.

Figuur 4.7. Aandeel van de raadszetels bezet door partijen die wel en die niet aan het college deelnemen (links), en procentuele verandering in dit aandeel (rechts)

Figuur 4.7, rechts, laat zien wat we in dit onderzoek willen verklaren: de *verandering* in het aandeel in de raadszetels van een partij als gevolg van verkiezingen. Bijvoorbeeld, indien het CDA in Appingedam van 5 naar 6 zetels gaat, en het totale aantal zetels in Appingedam verandert niet, dan meten we dit als een groei voor deze partij van 20%.³ De meest extreme veranderingen in de figuur zijn -100 (een partij verdwijnt uit de raad) en 200 (een partij krijgt er 200 procent bij en wordt dus drie keer zo groot).⁴ De meest voorkomende verandering is 0; het aandeel in het totale aantal raadszetels verandert dan niet.

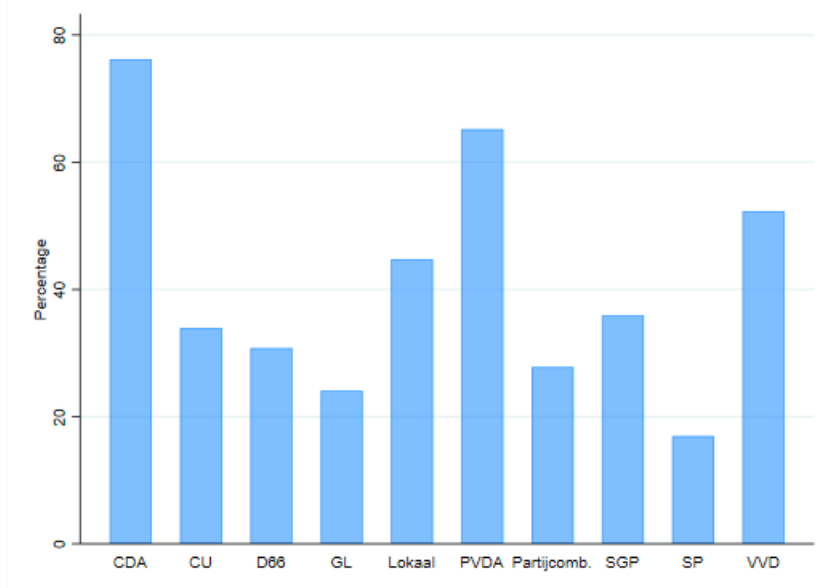
Figuur 4.7 (rechterdeel) laat zien dat collegepartijen (aangegeven in rood) naar verhouding vaak raadsaandeel verliezen: de staafjes links van 0 zijn overwegend rood. Partijen die in zetelaandeel verdubbelen (+100) zaten bijna altijd in de oppositie.

³ We gebruiken niet de procentuele verandering in het aantal raadszetels, want dit wordt mede beïnvloed door het totaal aantal raadszetels, dat niet in alle gemeenten constant is in de tijd. Bij analyse van stemmen in plaats van raadszetels is dit probleem nog groter, wegens variaties in de verkiezingsopkomst.

⁴ De meest extreme waarde in de dataset is 557, maar die wordt niet in de figuur getoond omdat die dan minder duidelijk zou worden. Boven de 200 procent zijn nog maar weinig waarnemingen.

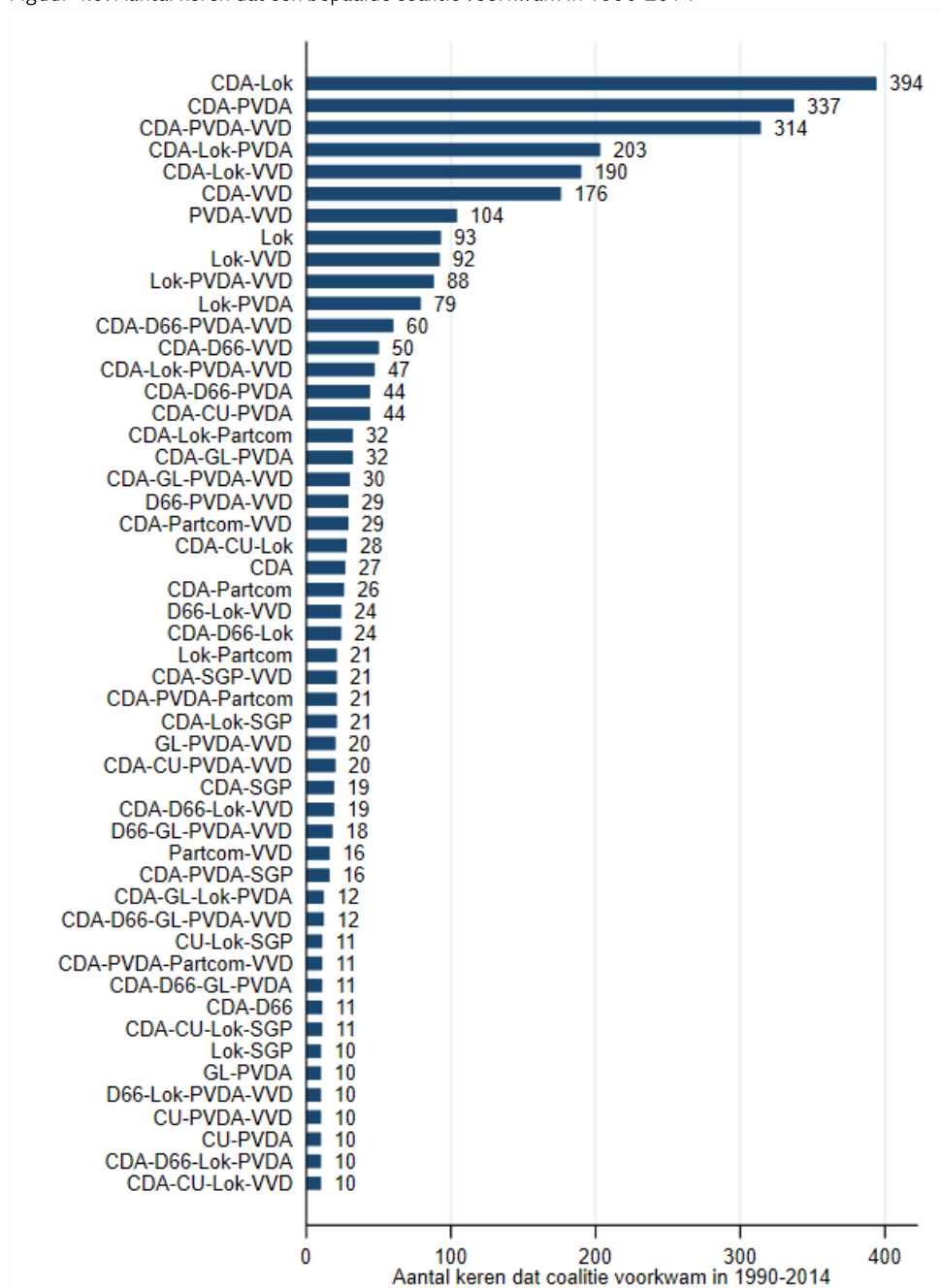
Figuur 4.8 laat zien hoe vaak het voorkwam dat een bepaalde partij voorafgaand aan gemeenteraadsverkiezingen deelnam aan het college. Het CDA zit het vaakst op het pluche: voorafgaand aan 76 procent van de onderzochte verkiezingen. PvdA (65 procent), VVD (52 procent) en lokale partijen (45 procent) volgen. Bedenk opnieuw dat een lokale partij alleen in onze dataset is opgenomen als er geen andere lokale partijen in de raad zaten.

Figuur 4.8. Percentage van de verkiezingen waarbij een partij voorafgaand in het college zat

In figuur 4.9 is te zien hoe vaak bepaalde coalities in de periode 1990-2014 voorkwamen in gemeenten die reguliere gemeenteraadsverkiezingen hielden. Het meest voorkomend is een coalitie van CDA en een of meer lokale partijen. Dat kwam in deze periode bijna 400 keer voor. Het CDA was onderdeel van de zes meest voorkomende coalities.

Figuur 4.9. Aantal keren dat een bepaalde coalitie voorkwam in 1990-2014

Alleen coalities die tenminste 10 keer voorkwamen zijn in deze figuur opgenomen. Lok betekent: een of meer lokale partijen. Partcom betekent: een of meer partijcombinaties. De volgorde waarin de partijen binnen een coalitie worden genoemd heeft geen inhoudelijke betekenis en zegt dus niets over de onderlinge krachtverhoudingen.

4.4. Variabelen

In onze regressies is de te verklaren variabele de relatieve verandering van het aandeel van de raadszetels van partij X in gemeente Y tussen twee opeenvolgende gemeenteraadsverkiezingen.

De belangrijkste variabele waarmee we veranderingen in het zetelaandeel willen verklaren is collegedeelname voorafgaand aan de verkiezingen. Dit is een dummyvariabele die bij collegedeelname de waarde 1 krijgt, en anders de waarde 0. Collegedeelname komt voor in 6.521 van de 12.589 observaties (tabel 2).

Tabel 2 geeft ook een overzicht van de andere variabelen die we gebruiken. Naast deze variabelen gebruiken we in de regressies jaardummies en gemeenteddummies. Zie bijlage B voor een uitleg van de werking van deze controlevariabelen.

Tabel 2. Overzicht variabelen

	Observaties	Gemiddelde	Standaard- fout	Minimum	Maximum	Aantal met waarde 1
Verandering aandeel raadszetels van partij (%)	12.589	2,65	0,41	-100	557	
Collegedeelname partij (dummy)	12.589	0,52	0,004	0	1	6.521
Zetelaandeel partij in de gemeenteraad (%)	12.589	17,3	0,09	2,2	73,7	
Kabinetsdeelname van partij (dummy)	12.589	0,50	0,004	0	1	6.273
Aantal collegepartijen	12.589	2,95	0,007	1	6	
Aantal collegetermijnen van partij	6.517	1,19	0,02	0	4	

Op verandering aandeel raadszetels na gaat het bij al deze variabelen om de toestand voorafgaand aan de verkiezingen in kwestie.

5 Uitkomsten

5.1. Methode

Een uitgebreide toelichting op de analysemethode is te vinden in Bijlage B. Hieronder presenteren we de resultaten op basis van zo volledig mogelijk gespecificeerde regressies. Dat wil zeggen dat relevante variabelen niet alleen afzonderlijk maar ook in alle mogelijke onderlinge interacties worden meegenomen. Het betreft de volgende variabelen:

- Dummy voor collegedeelname voorafgaand aan de verkiezingen;
- Zetelaandeel van de partij in de gemeenteraad verworven bij de voorafgaande verkiezingen;
- Dummy voor kabinetsdeelname voorafgaand aan de verkiezingen;
- Aantal collegepartijen voorafgaand aan de verkiezingen;
- Dummies voor verkiezingsjaren.

Daarnaast worden vaste effecten op gemeenteniveau (gemeentedummies) meegenomen. Voor de volledigheid is de regressietabel opgenomen in bijlage C. Op basis van die tabel kunnen, door de opgenomen interacties, echter moeilijk conclusies worden getrokken. Wij bespreken de uitkomsten daarom aan de hand van figuren.

5.2. Gemiddeld effect

Allereerst willen we weten wat gemiddeld het effect van collegedeelname is op het verkiezingssucces van een partij. Hypothese 1 luidt: Besturen kost een partij gemiddeld stemmen.

Figuur 5.1 Het gemiddelde effect van collegedeelname op het aandeel in de raadszetels dat partijen bij gemeenteraadsverkiezingen winnen of verliezen

Marginaal effect van collegedeelname op procentuele verandering in aandeel raadszetels.

Het gemiddelde marginale effect van collegedeelname op de verandering in het aandeel van een partij in de raadszetels is -5,0 procent (figuur 5.1). Partijen die voorafgaand aan

de verkiezingen een of meer wethouders leveren verliezen gemiddeld dus 5 procent van hun raadszetels vergeleken met oppositiepartijen.

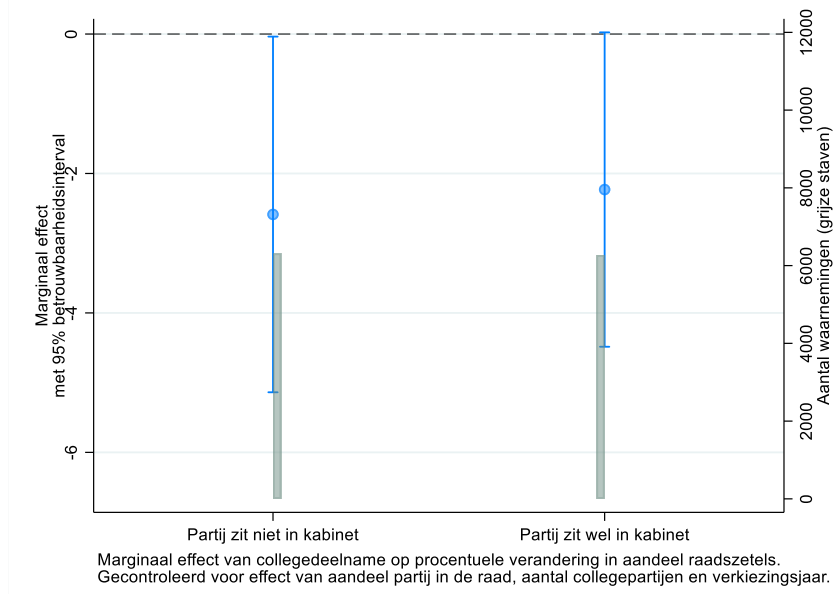
Hypothese 1 is hiermee bevestigd.

In het vervolg van dit hoofdstuk splitsen we dit gemiddelde effect uit aan de hand van een aantal verschillende variabelen. We hopen zo meer te weten te komen over de achtergronden van het gevonden effect.

5.3. Kabinetsdeelname

Hypothese 2 luidt dat het bestuurseffect sterker is voor kabinetspartijen dan voor partijen die op landelijk niveau niet meebesturen. Of een partij landelijk regeringsverantwoordelijkheid heeft genomen maakt echter, als we controleren voor het effect van andere relevante factoren, geen verschil voor het effect van collegedeelname op het verkiezingsresultaat. Dit is te zien in figuur 5.2.

Figuur 5.2 Verandering in aandeel raadszetels van collegepartijen bij gemeenteraadsverkiezingen, uitgesplitst naar partijen die landelijk wel of niet meeregeren

Leeswijzer figuur 5.2

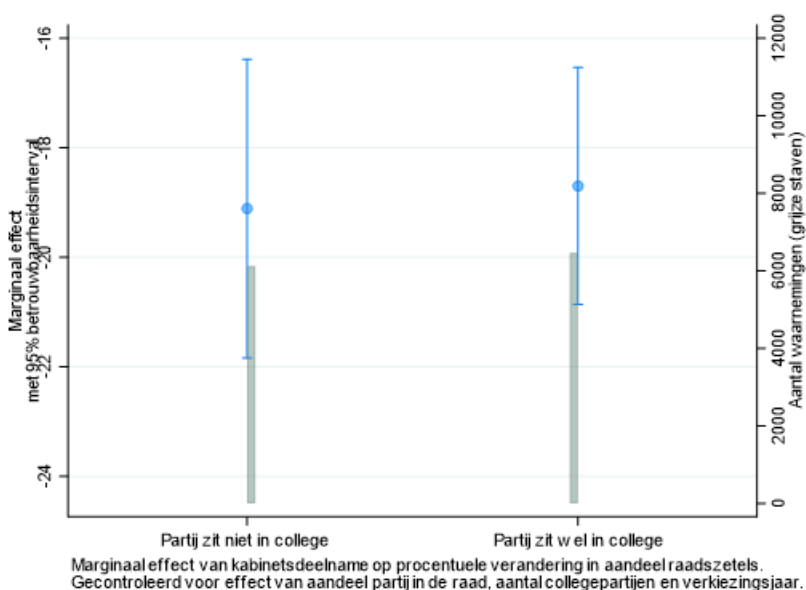
De blauwe bolletjes geven het voorspelde effect aan van collegedeelname, wanneer een partij wel of niet in het kabinet zit. De omvang van het effect is af te lezen op de linker verticale as. Alle andere variabelen worden hierbij constant gehouden. Er wordt dus gecorrigeerd voor het feit dat kabinetspartijen en niet-kabinetspartijen verschillende kenmerken hebben, bijvoorbeeld dat de ene categorie gemiddeld groter of kleiner is dan de andere. Het verschil tussen de twee voorspelde effecten is uitsluitend te wijten aan al dan niet deelnemen aan het kabinet.

De blauwe lijnen geven het 95-procents betrouwbaarheidsinterval aan van de voorspelde effecten. Wanneer die een bereik hebben dat alleen negatieve (of alleen positieve) waarden bevat, spreken we van een significant negatief (of positief) effect.

De grijze staven laten zien hoeveel waarnemingen we hebben voor de categorieën op de horizontale as. Het aantal waarneming is af te lezen op de rechter verticale as. Hoe groter dit aantal, hoe relevanter de categorie is voor wat er in de praktijk gebeurt.

Dit wil overigens niet zeggen dat kabinetsdeelname geen invloed heeft op de lokale verkiezingsuitkomst. Figuur 5.3 laat zien dat het effect van kabinetsdeelname voor collegepartijen ongeveer net zo sterk is als voor partijen die lokaal in de oppositie zitten. Het aantal raadszetels daalt in beide gevallen met 16 tot 22 procent. Het bestuurseffect is in lokale verkiezingen bij landelijk besturen dus groter dan bij lokaal besturen.

Figuur 5.3 Verandering in aandeel raadszetels van kabinetspartijen bij gemeenteraadsverkiezingen, uitgesplitst naar partijen die landelijk wel of niet meeregeren

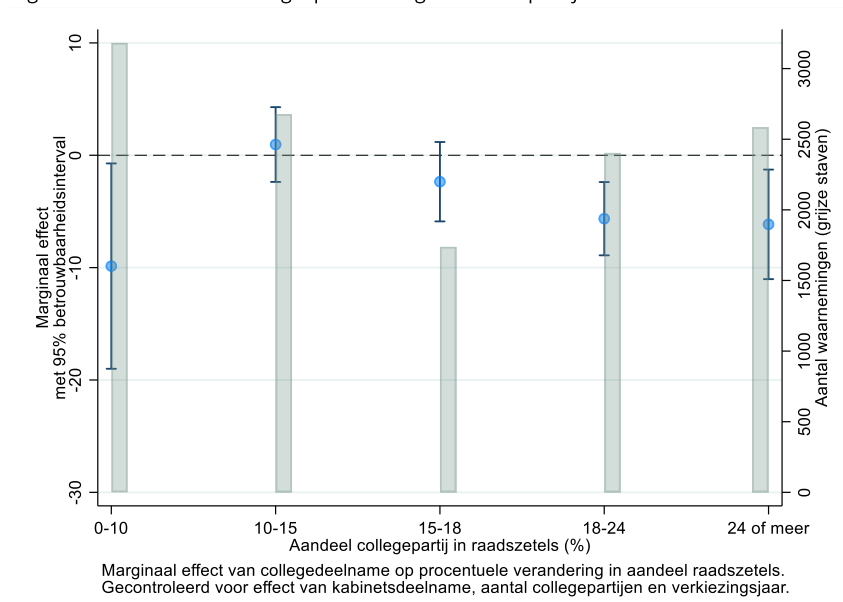

5.4. Aandeel collegepartijen in raadszetels

Hypothese 3 luidt: Voor een partij die prominenter binnen een coalitie aanwezig is kost besturen gemiddeld minder stemmen.

“Prominentie” meten we als het percentage van de raadszetels dat een collegepartij heeft. Eerst zijn we nagegaan of we hierbij een lineaire interactie kunnen veronderstellen. Bij een lineaire interactie neemt het bestuurseffect lineair toe of af (of het verandert niet) bij een toename van het percentage raadszetels. Dat blijkt niet het geval. Daarom maken we vijf ongeveer even grote categorieën, variërend van een aandeel van 0 tot en met 10 procent van de raadszetels tot een aandeel van meer dan 24 procent.⁵ Zie figuur 5.4.

Figuur 5.4 Bestuurseffect uitgesplitst naar grootte van partijen

Voor partijen met weinig raadszetels (tot 10 procent van het totaal) vinden we een bestuurseffect dat negatief is. Collegepartijen die tussen de 10 en de 18 procent van de raadszetels hebben zien gemiddeld geen significant van nul afwijkende verandering van hun aandeel in de raad. Partijen met meer dan 18 procent van de raadszetels verliezen na collegedeelname wel significant.

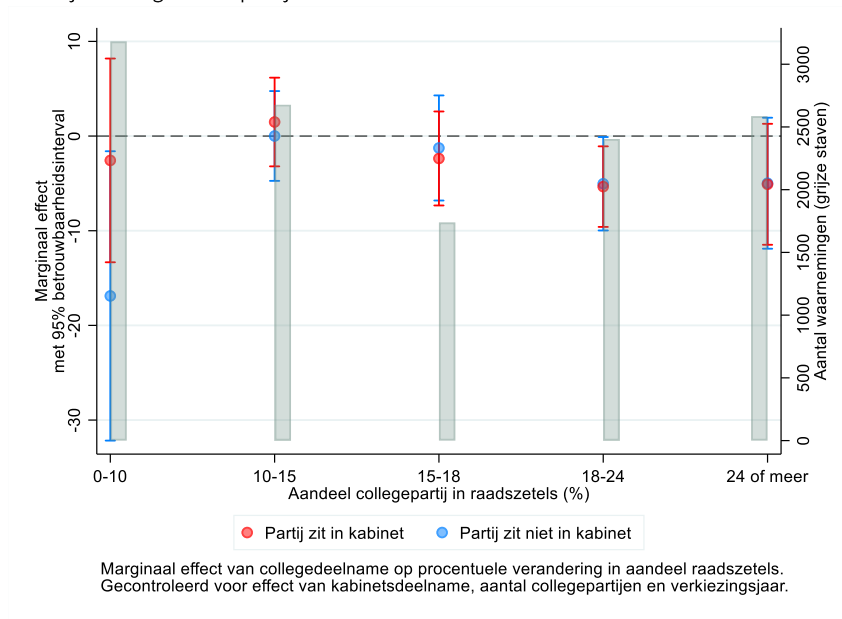
Hypothese 3 wordt dus niet bevestigd.

Of partijen (landelijk) in het kabinet zitten of niet maakt hierbij weinig uit. Dat is te zien in figuur 5.5. In rood wordt het bestuurseffect getoond bij kabinetsdeelname, in blauw bij geen kabinetsdeelname. De overige variabelen worden hierbij constant gehouden. Er wordt dus gecontroleerd voor het feit dat kabinetspartijen andere kenmerken kunnen hebben dan andere partijen. Het enige verschil tussen rood en blauw in de figuur is wel of geen kabinetsdeelname. Tussen kabinetspartijen en niet-kabinetspartijen zien we geen significante verschillen: de betrouwbaarheidsmarges overlappen elkaar steeds grotendeels.

⁵ Er is gekozen voor categorieën 15-18 en 18-24 omdat bij een indeling 15-20 en 20-15 een categorie zou ontstaan met relatief weinig waarnemingen en een met veel waarnemingen.

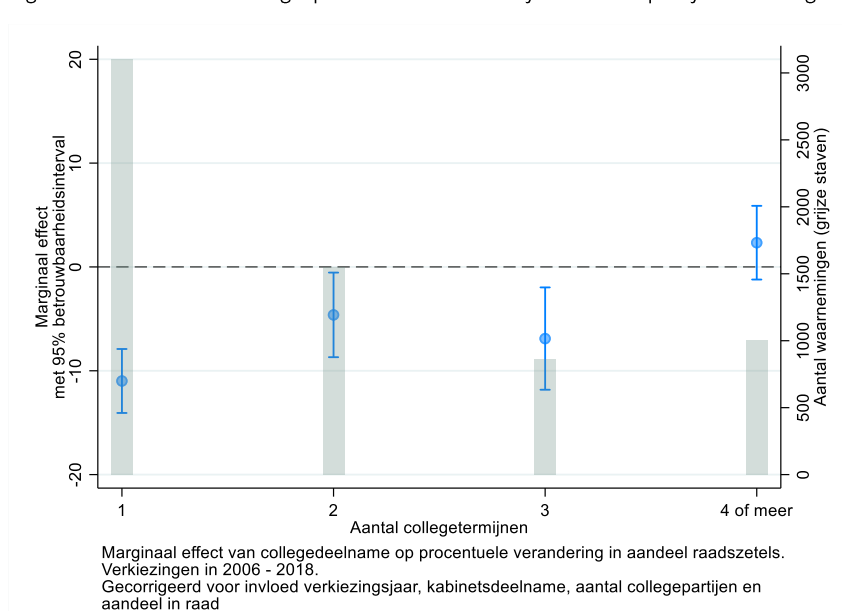
Figuur 5.5 Bestuurseffect uitgesplitst naar grootte van partijen, met onderscheid tussen partijen die landelijk meeregeren en partijen die dat niet doen

5.5. Aantal aansluitende termijnen in college

Hypothese 4 luidt dat de electorale kosten van het besturen afnemen na de eerste bestuurstermijn. Dat blijkt niet helemaal te kloppen. Of een partij nu een, twee of drie opeenvolgende termijnen wethouders heeft geleverd maakt voor de omvang van het bestuurseffect niet veel uit; de verschillen zijn in elk geval statistisch niet significant (figuur 5.6). Het bestuurseffect is na vier termijnen wel significant kleiner dan na de eerste bestuurstermijn– en wijkt dan niet langer significant van nul af.

Figuur 5.6 Bestuurseffect uitgesplitst naar aantal termijnen dat een partij in het college zat

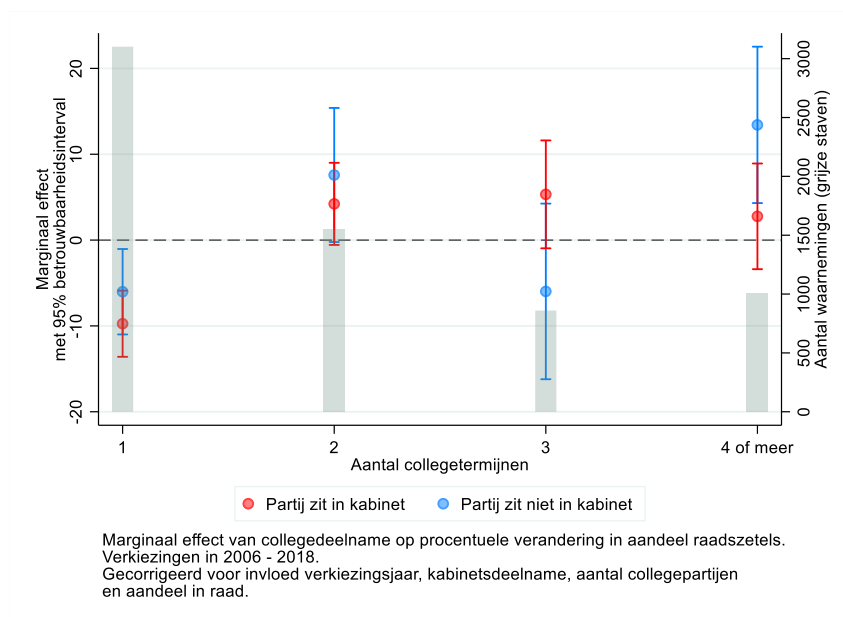

Deze analyse kunnen we overigens alleen doen voor gemeenteraadsverkiezingen vanaf 2006, omdat we hier meerdere collegeperiodes terugkijken, en we geen gegevens

hebben van voor 1990. Figuur 5.6 is dus gebaseerd op een kleiner aantal waarnemingen dan de voorgaande figuren.

We splitsen figuur 5.6 verder uit door te laten zien wat het bestuurseffect na een x-aantal collegetermijnen is wanneer een partij tijdens de gemeenteraadsverkiezingen landelijk wel of niet in het kabinet zit. Tussen kabinetspartijen en niet-kabinetpartijen zien we geen significante verschillen: de betrouwbaarheidsmarges overlappen voor alle collegetermijnen (figuur 5.7).

Figuur 5.7 Bestuurseffect uitgesplitst naar aantal collegetermijnen, met onderscheid tussen partijen die landelijk meeregeren en partijen die dat niet doen

5.6. Aantal collegepartijen

Volgens hypothese 5 verliezen de collegepartijen minder stemmen naarmate meer verschillende partijen aan het college deelnemen. Dat blijkt inderdaad het geval (figuur 5.8). We hebben getest of er sprake is van een lineair verband, en dat blijkt het geval. Daarom behandelen we het aantal collegepartijen als een discrete variabele, en niet als een categorische variabele zoals tot nu toe steeds het geval was.⁶ Zie bijlage B voor een verdere toelichting hierop.

⁶ Bij het aantal collegepartijen is 3 groter dan 2, en is 4 twee keer zo groot als 2. Bij bijvoorbeeld de variabele “kabinetpartij” is alleen sprake van categorieën zonder kwantitatieve betekenis. Bij “aantal collegepartijen” is de vierde categorie (“4 of meer”) wel hoger dan de eerste (“1”), maar niet 4 keer zo hoog.

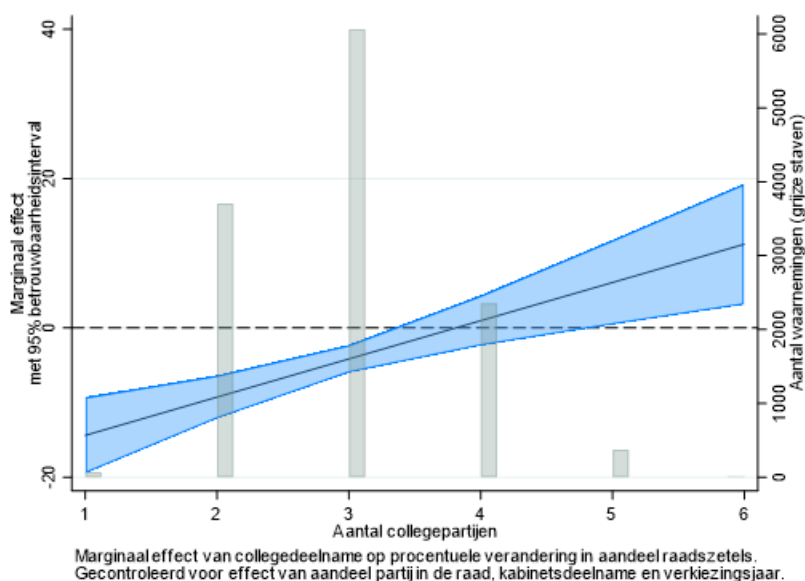
Leeswijzer figuur 5.8

De doorgetrokken lijn geeft het voorspelde effect aan van collegedeelname, bij een bepaald aantal collegepartijen. De omvang van het effect is af te lezen op de linker verticale as. Alle andere variabelen worden hierbij, net als in de voorgaande figuren, constant gehouden.

Het blauw gearceerde gebied geeft het 95-procents betrouwbaarheidsinterval aan van de voorspelde effecten.

De grijze staven laten zien hoeveel waarnemingen we hebben voor de aantallen collegepartijen de horizontale as. Het aantal waarneming is af te lezen op de rechter verticale as.

Figuur 5.8 Bestuurseffect uitgesplitst naar aantal partijen in college

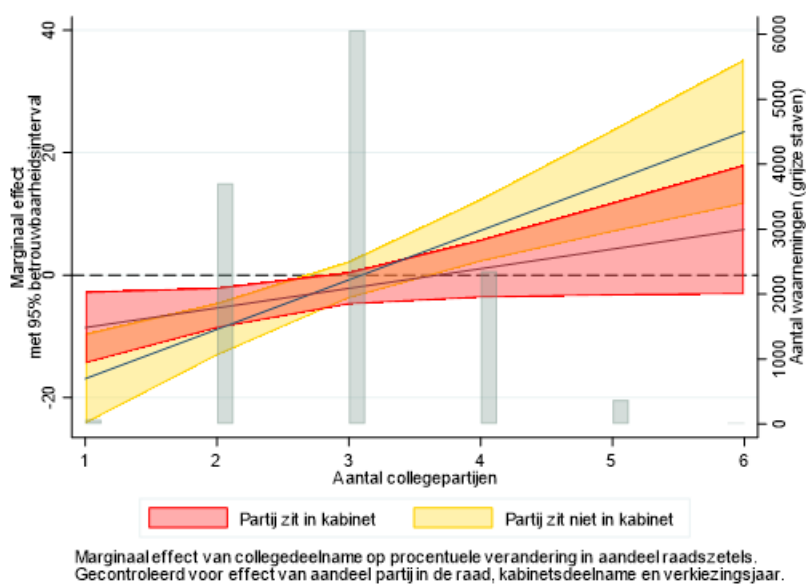

Collegedeelname wordt bestraft bij colleges van drie of minder partijen, niet bij colleges waaraan meer dan drie partijen deelnemen. Bij 5 collegepartijen is het bestuurseffect zelfs significant positief, maar dit komt weinig voor, zoals het lage grijze staafje laat zien.

Mogelijk is het bij meer dan drie partijen lastiger om één partij de schuld te geven van tegenvallende resultaten of om een alternatieve partij te vinden om op te stemmen. Het is echter niet uit te sluiten dat niet het aantal collegepartijen, maar het aantal raadspartijen hier de relevante factor is. Het aantal collegepartijen hangt sterk samen met het aantal raadspartijen. Om die reden kunnen we niet voor deze factor controleren.

Splitsen we figuur 5.8 uit in partijen die wel of niet in het kabinet zitten, dan zien we geen significante verschillen; de betrouwbaarheidsmarges in figuur 5.9 vertonen overlap voor elk aantal collegepartijen.

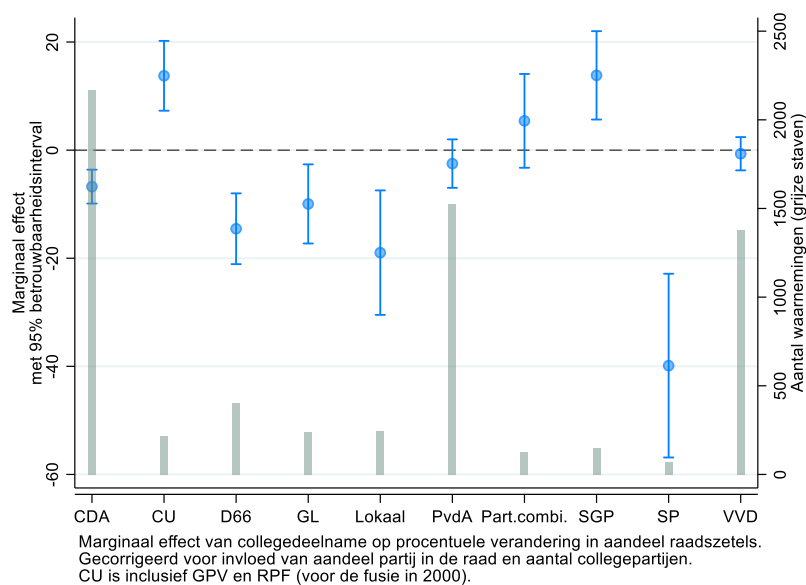
Figuur 5.9 Bestuurseffect uitgesplitst naar aantal collegepartijen, met onderscheid tussen partijen die landelijk meeregeren en partijen die dat niet doen

5.7. Per partij

Hypothese 6 stelt dat de electorale kosten van collegedeelname voor beginselpartijen als GL en SGP groter zijn dan voor brede bestuurspartijen als CDA, PvdA en VVD. Ook zonder per partij precies aan te geven of we deze als beginselpartij beschouwen of niet, is duidelijk dat deze hypothese niet zonder meer wordt bevestigd (figuur 5.10).

Figuur 5.10 Bestuurseffect uitgesplitst naar partij

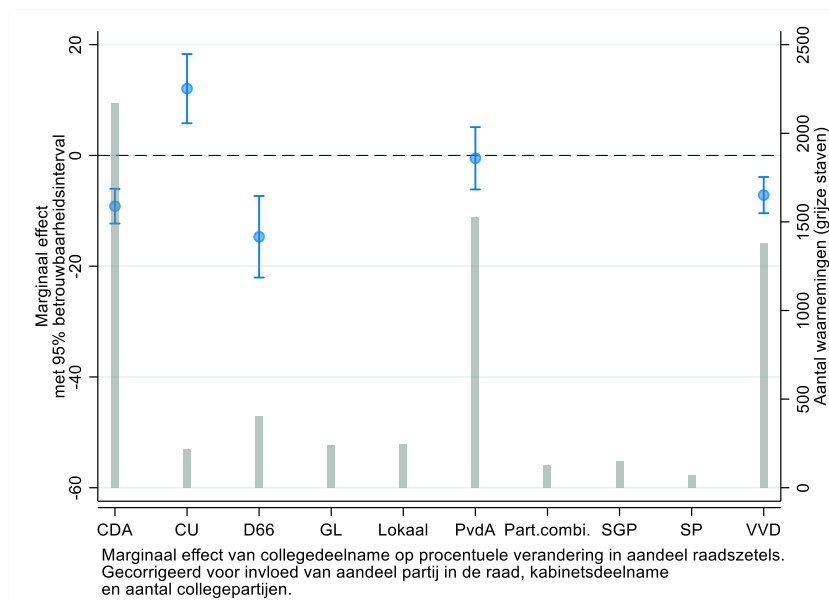

D66, GL, SP en lokale partijen verliezen raadszetels na collegedeelname. CU en SGP winnen dan juist. Bij de drie grote landelijke partijen is het bestuurseffect alleen significant voor het CDA, dat licht verliest. Voor deze figuur zijn CU, GPV en RPF

overigens samengenomen in de jaren van voor de fusie van GPV met RPF, omdat het aantal waarnemingen anders te klein zou zijn.

Om het effect van collegedeelname uit te splitsen naar partij (figuur 5.10) gebruiken we een regressie waarin, in tegenstelling tot de regressie waarop de overige zojuist gepresenteerde figuren zijn gebaseerd, geen interactievariabelen zitten met het verkiezingsjaar of met kabinetsdeelname. Omdat niet alle partijen alle verkiezingen deelnamen en niet alle partijen soms in het kabinet zitten, zijn dan geen marginale effecten te berekenen. In figuur 5.11, waarin alleen partijen zijn opgenomen die in de onderzoeksperiode eens of meermalen in het kabinet zaten, is wel gecontroleerd voor kabinetsdeelname. Het effect hiervan blijkt gering. Alleen voor de VVD is de conclusie nu anders: deze verliest ook raadszetels na collegedeelname

Figuur 5.11 Bestuurseffect uitgesplitst naar partij voor partijen die in 1994-2018 ten minste een keer

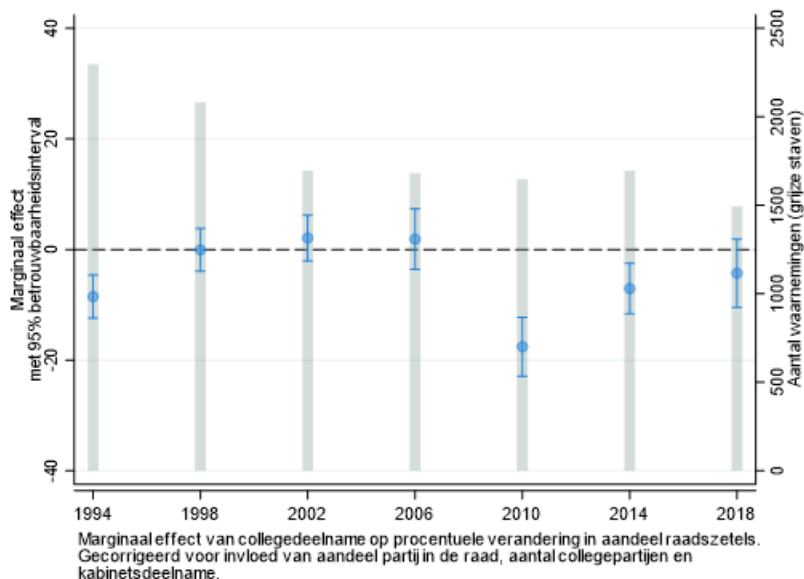

aan het kabinet deelnamen

5.8. Per verkiezing

Hypothese 7 luidt: het bestuurseffect is toegenomen sinds 1990. Deze hypothese kunnen wij niet bevestigen. Het bestuurseffect vertoont in de onderzochte periode geen opwaartse of neerwaartse trend (figuur 5.12).⁷ Bij de verkiezingen van 1994, 2010 en 2014 verloren collegepartijen raadszetels, in andere jaren verschilt het effect niet significant van nul.

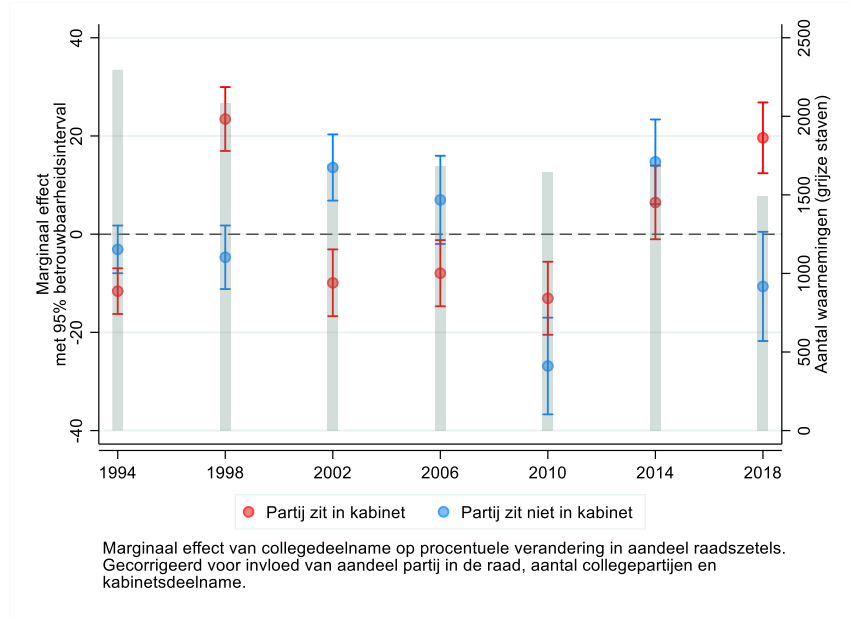
Figuur 5.12 Bestuurseffect uitgesplitst naar gemeenteraadsverkiezing

In figuur 5.13 is een onderscheid gemaakt tussen partijen die landelijk meeregeren en partijen die dat niet doen. Opnieuw is duidelijk dat er geen opwaartse of neerwaartse trend is. De figuur laat zien dat kabinetspartijen electoraal profiteerden van collegedeelname bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1998 en 2018, terwijl het bestuurseffect voor niet-kabinetspartijen bij die verkiezingen niet significant van nul afweek. Bij de verkiezingen van 2002, 2006 en 2010 verloren kabinetspartijen juist. Niet kabinetspartijen wonnen in 2002 en 2014 raadsaandeel, en verloren in 2010 en (vermoedelijk) 2018.

⁷ Om het effect van collegedeelname uit te splitsen naar verkiezing gebruiken we een regressie waarin geen interacties zitten met de partij. Omdat niet alle partijen alle jaren deelnamen zijn dan namelijk geen marginale effecten te berekenen.

Figuur 5.13 Bestuurseffect uitgesplitst naar verkiezingsjaar, met onderscheid tussen partijen die landelijk meeregeren en partijen die dat niet doen

6 Samenvatting en conclusies

Tabel 3 vat de uitkomsten van dit onderzoek samen. Gemiddeld verliezen collegepartijen bij gemeenteraadsverkiezingen: hun aandeel in de gemeenteraad daalt met 5 procent. Zo'n negatieve bestuurseffect treedt echter niet in alle gevallen op. Soms heeft collegedeelname geen effect op electoraal succes, of is dat effect positief.

Een negatief bestuurseffect vinden we bij partijen die relatief klein of juist groot zijn. Bij middelgrote collegepartijen, met een aandeel in de raadszetels van 10 tot 18 procent, vinden we geen significant effect.

Na een, twee of drie opeenvolgende collegetermijnen zien we een negatief effect op de verkiezingsuitslag, maar bij partijen die langer in het college zitten niet meer.

Wanneer er maximaal drie partijen aan het college deelnemen treedt een negatief bestuurseffect op, maar bij colleges die bestaan uit vier partijen vinden we geen effect. Bij vijf partijen levert collegedeelname zelfs winst op, maar dit komt vrij weinig voor.

Ook hebben niet alle partijen nadeel van collegedeelname: CU en SGP winnen dan gemiddeld juist aandeel in de raad, en voor de PvdA vinden we een nuleffect.

Tot slot zien we alleen bij de verkiezingen van 1994, 2010 en 2014 gemiddeld een negatief bestuurseffect. Bij de overige onderzochte jaren is het gemiddelde effect niet significant.

Tabel 3. Bestuurseffect: verlies of winst van collegepartijen bij gemeenteraadsverkiezingen

	Subgroep	Omvang bestuurseffect
Alle partijen in alle gemeenten in gehele periode		Negatief, 5% verlies
Wel of geen kabinetspartij	Wel kabinetspartij	Negatief en niet (significant) verschillende van partijen die niet in het kabinet zaten
	Geen kabinetspartij	Negatief en niet (significant) verschillende van partijen die wel in het kabinet zaten
Aandeel in raadszetels	0-10%	Negatief
	10-18%	Niet significant
	18% of meer	Negatief
Aantal collegeperioden	1 tot en met 3	Negatief
	4 of meer	Niet significant
Aantal collegepartijen	1 tot 3	Negatief
	4	Niet significant
	5	Positief
Partij	CDA, D66, GL, SP, VVD en lokale partijen	Negatief
	CU, SGP	Positief
	PvdA	Niet significant
Jaar	1994, 2010, 2014	Negatief
	1998, 2002, 2006, 2018	Niet significant

Bij het interpreteren van deze uitkomsten is het goed om te weten dat het gaat om voorspellingen op basis van het geschatte regressiemodel, waarbij alleen de onderzochte factor varieert. De rest wordt constant gehouden. Een voorbeeld kan dit verduidelijken. CU en SGP boeken gemiddeld electorale winst na collegedeelname, maar deze partijen nemen wellicht relatief vaak deel aan colleges met weinig (of juist veel) verschillende partijen. Misschien zitten ze ook relatief vaak (of juist niet vaak) veel achtereenvolgende termijnen in het college. Voor de mogelijke invloed van deze factoren wordt, bij het bepalen van het bestuurseffect per partij, gecorrigeerd door deze factoren constant te houden. Alleen de partij varieert. Kijken we naar het bestuurseffect bij veel of weinig collegepartijen dan wordt alleen die factor gevarieerd.

Tabel 4 laat per hypothese zien of die door de uitkomsten wordt ondersteund of niet. Hypothesen 1 en 5 worden bevestigd, de overige hypothesen niet of slechts ten dele.

Tabel 4. Uitkomst per hypothese

Hypothese	Bevestigd?	Toelichting
1 Collegedeelname kost een partij gemiddeld stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen	Ja	
2 Kabinetspartijen verliezen na collegedeelname meer stemmen bij gemeenteraadsverkiezingen dan partijen die landelijk niet meebesturen	Nee	Er is geen significant verschil tussen partijen die wel of niet deelnemen aan het kabinet
3 Hoe groter een collegepartij, hoe kleiner het electorale verlies na collegedeelname	Nee	Er is geen lineair verband
4 De electorale kosten van collegedeelname nemen af na de eerste bestuurstermijn	Nee	Afname pas na meer dan drie termijnen
5 Naarmate meer verschillende partijen aan het college deelnemen verliezen collegepartijen minder stemmen	Ja	
6 Voor beginselpartijen als GL en SGP zijn de electorale kosten van collegedeelname groter dan voor brede bestuurspartijen als CDA, PvdA en VVD	Nee	CDA, D66, GL, SP, VVD en lokale partijen verliezen; CU en SGP winnen
7 Sinds 1990 is het electorale verlies na collegedeelname toegenomen	Nee	Er is geen stijgende of dalende trend

6.1. Betrouwbaarheid en beperkingen

Dit onderzoek is gebaseerd op gegevens over een groot aantal verkiezingsjaren, en van alle gemeenten die in die jaren reguliere gemeenteraadsverkiezingen hielden. Het betreft dus geen steekproef- maar populatieonderzoek. Ook betreft het feitelijk kiezersgedrag, geen door kiezers zelf gerapporteerd gedrag zoals bij enquêtegegevens. Voor zover bekend is in Nederland niet eerder een zo uitgebreide dataset gebruikt om lokale verkiezingen te analyseren.

Een belangrijke beperking is echter dat lokale partijen alleen konden worden meegenomen wanneer er bij de desbetreffende verkiezingen geen andere lokale partijen meededen. Het was binnen de beschikbare tijd onmogelijk om een complete dataset te maken. Voor toekomstig onderzoek (ook op aanverwante gebieden) zou het interessant zijn om zo'n dataset wel te maken. Als gevoeligheidsanalyse zijn we wel nagegaan of de

conclusies zouden veranderen als we lokale partijen helemaal buiten het onderzoek zouden houden (Bijlage D). Dat blijkt niet het geval.

Ook zijn enkele andere gevoeligheidsanalyses gedaan (Bijlage D). We hebben in plaats van raadszetels uitgebrachte stemmen als basis genomen van het electorale succes van partijen. En we hebben in plaats van de Ogink-dataset de Gids Gemeentebesturen van de VNG gebruikt (voor toelichting zie bijlage A). Ook hebben we de analyses gedaan met een dataset waarin partijcombinaties zijn toegerekend aan de eerste partij die in hun naam wordt genoemd (bijvoorbeeld: PvdA-GL wordt PvdA). De uitkomsten verschillen in al deze gevallen weinig van de in dit onderzoek gepresenteerde uitkomsten, en de conclusies veranderen niet. Dat geeft vertrouwen dat onze uitkomsten robuust zijn.

Discussie

Voor een goed functionerende lokale democratie is een gezonde concurrentie tussen partijen onontbeerlijk. Die concurrentie kan worden verstoord wanneer partijen die besturen aan dat besturen voordelen ontlenden die hen een onverdiende voorsprong geven. Ook wanneer collegepartijen worden bestraft voor het feit dat ze bestuursverantwoordelijkheid hebben genomen – en dus mensen hebben moeten teleurstellen – functioneert de lokale democratie niet optimaal. Besturen zou gemiddeld genomen geen effect op de electorale prestaties van een partij moeten hebben als kiezers rationeel zijn en partijen afrekenen op de geleverde prestaties.

Het resultaat van dit onderzoek, dat collegepartijen gemiddeld stemmen verliezen, stemt wat dat betreft misschien niet erg hoopvol. Achter dit gemiddelde effect gaat echter een gedifferentieerd beeld schuil. Niet alle partijen verliezen stemmen na collegedeelname; sommige winnen zelfs. Of een partij landelijk meeregeert heeft geen invloed op het lokale bestuurseffect. Ook is het bestuurseffect in de loopt van de tijd niet toegenomen.

Wat de uitkomst van dit onderzoek in elk geval laat zien is dat lokale omstandigheden invloed hebben op hoe voor gemeenteraden wordt gestemd. Vaak wordt gesteld dat kiezers zich ook bij gemeenteraadsverkiezingen door landelijke politieke overwegingen laten leiden. Wij vinden daar ook aanwijzingen voor: partijen die landelijk meeregeren verliezen stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Maar naast de landelijke politiek spelen dus wel degelijk ook plaatselijke factoren een rol.

De uitkomsten van dit onderzoek roepen weer nieuwe vragen op. Hoe kan het dat sommige partijen voor collegedeelname worden bestraft, terwijl andere (SGP, CU) er juist garen bij spinnen? Waarom zien we een negatief bestuurseffect bij colleges met ten hoogste drie partijen, en niet wanneer meer partijen meebesturen? Wij hopen dat andere onderzoekers zich uitgenodigd voelen hierover hun licht te laten schijnen.

Literatuur

- Brambor, T., W. Clark, M. Golder (2006). Understanding Interaction Models: Improving Empirical Analyses. *Political Analysis* 14: 63-82.
- Brender, A. (2003) The Effect of Fiscal Performance on Local Government Election Results in Israel: 1989–1998. *Journal of Public Economics* 87: 2187–205.
- Carson, J.L., E.J. Engstrom, J.M. Roberts (2007) Candidate Quality, the Personal Vote, and the Incumbency Advantage in Congress. *American Political Science Review* 101: 289–301.
- Coenradij, A., M.A. Allers (2017) Lokale politici worden beoordeeld op nationaal economisch beleid. *ESB*, 11 mei, 219-221.
- A. Downs (1957) *An economic theory democracy*, New York: Harper and Row.
- Jansen, G., B. Denters (red.) (2018) *Democratie dichterbij: Lokaal Kiezersonderzoek 2018*, Stichting KiezersOnderzoek Nederland.
- Hjermitsev, I.B. (2020) The electoral cost of coalition participation: Can anyone escape? *Party Politics* 26: 510-520.
- Kahneman, D., A. Tversky (1979) Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk, *Econometrica*, 47: 263-291.
- Karlsson, D., M. Gilljam (2014) *Paying the Price for Party Prominence and Political Company: Cost-of-Ruling in Swedish Local Elections*, Paper prepared for XVII Nordic Political Science Association Congress, Gothenburg, August 12-15.
- Klüver, H., J.-J. Spoon (2020) Helping or Hurting? How Governing as a Junior Coalition Partner Influences Electoral Outcomes, *The Journal of Politics* 82: 1231-1242.
- Lange, S.L. de, J. Zuure (red.) (2018) *WOEST: De kracht van verontwaardiging*, Amsterdam: ROB en AUP.
- Lelieveldt, H., R. van der Does (2014) Hoe tweederangs zijn lokale verkiezingen? Een analyse van de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen 2010 vanuit het perspectief van second-order elections. *Res Publica* 56:317-336.
- Liang, C. (2013) Is there an incumbency advantage or cost of ruling in proportional election systems? *Public Choice* 154: 259–284.
- Martinussen, P. (2004) Government performance and political accountability at subnational level: the electoral fate of local incumbents in Norway. *Scandinavian Political Studies* 27: 227–259.
- Mayhew, D. (2008) Incumbency advantage in U.S. presidential elections: the historical record. *Political Science Quarterly* 123: 201–228.
- Nannestad, P., M. Paldam (1999) *The Cost of Ruling. A Foundation Stone for Two Theories*. Working Paper No. 1999-9, Department of economics, University of Aarhus.
- Oates, W. E. (1972) *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

Paldam, M (1986) The distribution of election results and the two explanations of the cost of ruling. *European Journal of Political Economy* 2: 5-24.

Paldam, M, P. Skott (1995) A rational-voter explanation of the cost of ruling. *Public Choice* 83: 159-172.

Rossem, M. van (2010) *Waarom is de burger boos?* Nieuw Amsterdam.

Dekker, P., J. den Ridder (2020) *Burgerperspectieven 2020/1*, Den Haag: SCP.

Spanje, J. van (2011) Keeping the rascals in: anti-political-establishment parties and their cost of governing in established democracies. *European Journal of Political Research* 50: 609–635.

Trounstein, J. (2011) Evidence of a local incumbency advantage. *Legislative Studies Quarterly* 36: 255–280.

Meer, T. van der, H. van der Kolk, Roderik Rekker (red.) (2017) *Aanhoudend wisselvallig: Nationaal Kiezersonderzoek 2017*, Stichting KiezersOnderzoek Nederland

Wittman, D. (1995) *The Myth of Democratic Failure: Why Political Institutions Are Efficient*. Chicago University Press.

Bijlage A. Gebruikte gegevens

Onderzoekperiode en observaties

Voor de analyse worden gegevens gebruikt over het aantal raadszetels en wethouderszetels per gemeente in de periode 1990 - 2018. In deze periode zijn acht reguliere gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Verkiezingen die in verband met herindelingen of om een andere reden op afwijkende data zijn gehouden worden buiten beschouwing gelaten.

Eenheden van observatie zijn partij-gemeentecombinaties, zoals VVD-Arnhem, voor zover die hebben deelgenomen aan ten minste twee opeenvolgende reguliere gemeenteraadsverkiezingen in 1990 – 2018 (acht verkiezingen). We hebben 12.589 observaties, dat wil zeggen partij-gemeentecombinaties waarvoor wij de verandering in het aandeel raadszetels kennen. Die hebben betrekking op 737 gemeenten⁸ en 312 verschillende partijen (waarvan 278 lokale partijen en 32 partijcombinaties).

Beschikbare gegevens en bronnen

Gegevens over **collegezetels** per partij/gemeente/jaar zijn voor zover bekend alleen beschikbaar in de jaarlijkse Gids Gemeentebesturen van de VNG. Die verscheen tot 2019 op papier, en sindsdien online. De onlineversie geeft echter alleen de actuele situatie, en heeft voor zover bekend geen archieffunctie.

Gegevens over **raadszetels** staan ook in de Gids Gemeentebesturen. Twee andere bronnen zijn de website van de Kiesraad (Kiesraad.nl) en die van Freek Ogink (NLverkiezingen.com).

Bestand Ogink

Bevat zowel stemmen als raadszetels. Partijen die geen stemmen kregen (en vermoedelijk dus niet aan de desbetreffende verkiezingen deelnamen) zijn niet opgenomen. Alle partijen en partijcombinaties worden met naam genoemd. Partijnamen zijn niet geheel uniform (bijv. zowel GrLinks als GroenLinks).

VNG Gids gemeentebesturen

Alle partijen en partijcombinaties worden met naam genoemd. Bevat raads- en collegezetels, geen stemmen. Als een partij 0 raadszetels heeft, weten we niet of die

---

⁸ Als gemeenten A en B in de onderzoeksperiode zijn samengevoegd dan worden zij afzonderlijk meegenomen voor die jaren dat zij op reguliere data gemeenteraadsverkiezingen hielden. De nieuwe gemeente AB wordt meegenomen vanaf de eerste reguliere verkiezing daar. Zo wordt bijvoorbeeld het Deventer voor de fusie met Bathmen als andere gemeente gezien dan het (grotere) Deventer van na de fusie. Om dit mogelijk te maken is een nieuwe gemeentecode ontwikkeld, naast de bestaande CBS-code. De CBS-code is gekoppeld aan de gemeentenaam. Bij een naamsverandering verandert de CBS-code, terwijl de gemeente los van de naamswijziging niet verandert. Bij een herindeling waarbij de gemeentenaam niet verandert blijft de CBS-code gelijk, terwijl het inhoudelijk om een andere gemeente gaat. De COELO-code verandert bij gemeentelijke herindeling, niet bij een naamswijziging.

partij daarvoor te weinig stemmen kreeg of dat deze niet meedeed aan de desbetreffende verkiezingen.

De gegevens uit de VNG-boekjes hebben wij voor een deel omgezet in Excelbestanden (collegezetels en raadszetels). Daarbij gelden deze beperkingen:

- Vanaf 1990.
- Partijen die in de Tweede Kamer zijn vertegenwoordigd (CDA, CU, PvdA, VVD, D66, GL, SP, SGP, TON, PVV) en een categorie Overig landelijk.
- GPV en RPF zijn in de jaren voorafgaand van hun fusie (in 2000) al als CU gecodeerd.
- Lokale partijen zijn niet bij naam genoemd, maar ingedeeld in drie categorieën: progressief, confessioneel, ongebonden en (voor 2002, 2006 en 2010) rechts. Die indeling is ook gehanteerd door het CBS, dat vroeger gegevens over uitslagen van gemeenteraadsverkiezingen publiceerde (maar daar al geruime tijd geleden mee is opgehouden) en door de Kiesraad.
- Partijcombinaties zijn opgenomen onder de eerstgenoemde partijnaam en niet als zodanig te herkennen.

Kiesraad

Twee typen bestanden: *uitslagen* en vanaf 2006 ook *zetelverdeling*.

Bestanden **uitslagen** bevatten de volgende gegevens:

	1990	1994	1998	2002	2006	2010	2014	2018
Kiesgerechtigden	x	x	x	x	x	x	x	x
Opkomst	x	x	x	x	x	x	x	x
Ongeldige stemmen	x	x	x	x	x	x	x	x
Blanco stemmen						x	x	x
Geldige stemmen	x	x	x	x	x	x	x	x
Stemmen per partij voor 10 landelijke partijen	x ⁹	x ¹⁰	x ¹¹	x ¹²				
Stemmen LOG, LCG, LPG en Overige landelijke partijen		x	x	x				
Alle lokale partijen op een hoop, 35 bovenlokale partijen en partijcombinaties								x
Stemmen alle deelnemende landelijke en lokale partijen en partijcombinaties ¹³					x	x	x	
Geen stemmen = 0	x							
Geen stemmen = lege cel		x	x	x	x	x	x	x

Bestanden **zetelverdeling** bevatten aantal zetels per partij,

- Slechts beschikbaar vanaf 2006;
- Lokale partijen en partijcombinaties zijn afzonderlijk onder eigen naam opgenomen;
- Partijen komen in verschillende gemeenten onder verschillende namen voor (bijv. "Partij van de Arbeid (P.v.d.A.)" en elders "Partij van de Arbeid");
- Bij geen zetels lege cel.

⁹ CDA, Partij van de Arbeid (P.v.d.A.), VVD, Democraten 66 (D66), GL, Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP), SP (Socialistische Partij), Gereformeerd Politiek Verbond (GPV), Centrumdemocraten, Reformatorische Politieke Federatie (RPF).

¹⁰ CDA, Partij van de Arbeid (P.v.d.A.), VVD, Democraten 66 (D66), GL, Centrumdemocraten, SP (Socialistische Partij), Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP), Overige landelijke partijen, Gereformeerd Politiek Verbond (GPV), Reformatorische Politieke Federatie (RPF), Centruumpartij.

¹¹ Zelfde partijen als in 1994.

¹² CDA, Partij van de Arbeid (P.v.d.A.), VVD, GL, Democraten 66 (D66), ChristenUnie, SP (Socialistische Partij), Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP).

¹³ De spelling van een bepaalde partij of partijcombinatie kan van gemeente tot gemeente verschillen.

Keuze bronnen

Voor collegezetels zijn wij aangewezen op de VNG-boekjes. We gebruiken daarnaast de gegevens van Ogink om de genoemde databeperkingen zoveel mogelijk te ondervangen:

- Doordat Ogink alleen partijen meeneemt die stemmen behaalden weten we zeker dat die partijen in de desbetreffende gemeenten en jaren inderdaad meededen aan de gemeenteraadsverkiezingen. We selecteren dus alleen partij/gemeente/jaar-combinaties die in Ogink voorkomen.
- Door vergelijking van de bestanden uit de VNG-boekjes met die van Ogink kan worden gecontroleerd of er per ongeluk niet-reguliere verkiezingen worden meegenomen. Dat zijn gemeenteraadsverkiezingen die niet op de reguliere, landelijk geldende datum worden gehouden, wegens herindeling of omdat verkiezingen wegens fouten over moeten.
- Partijcombinaties, die niet voorkomen in ons op de Gids Gemeentebesturen gebaseerde Excelbestand, kunnen we grotendeels herstellen.
- Wanneer er één lokale partij meedoet kunnen we de naam uit Ogink daaraan koppelen. Wanneer er één overige landelijke partij meedoet kunnen we de naam uit Ogink gebruiken.
- CU in de jaren voor 2000 kan in veel gevallen weer aan de juiste partij worden toegeschreven (GPV of RPF, of een partijcombinatie daarmee). Dit kan niet als beide in een gemeente afzonderlijk meededen.
- In sommige gevallen verschilt het aantal raadszetels in Ogink van dat in VNG. Steekproefsgewijze controle suggereert dat de Oginkcijfers dan meestal kloppen. Daarom gebruiken we die bron voor de gegevens over raadszetels. Door de uitkomsten op basis van beide bronnen te vergelijken kunnen we controleren of onze resultaten door registratiefouten worden beïnvloed.

We koppelen de gegevens van Ogink aan die uit de VNG-boekjes. Voor lokale partijen is dat vooralsnog alleen gelukt voor verkiezingen waar niet meer dan een lokale partij meedeed. Lokale partijen zijn dus niet meegenomen als ze concurreerden met andere lokale partijen.

Bijlage B. Uitleg analysemethode

Variabelen en interacties

Wij analyseren de data met behulp van lineaire regressie. In onze regressies is de afhankelijke variabele de relatieve verandering van het aandeel van de raadszetels van partij X in gemeente Y tussen twee opeenvolgende gemeenteraadsverkiezingen. De eenheden van observatie zijn dus 'gemeente-partijcombinaties' waarvan wij de verkiezingsresultaten over de tijd observeren. De verklarende variabele die ons vooral interesseert is de dummy die deelname aan het college weergeeft.

We hebben gegevens voor de reguliere gemeenteraadsverkiezingen van 1990 tot en met 2018. Omdat we de *verandering* bestuderen in het aandeel raadszetels, kunnen we het effect van collegedeelname onderzoeken voor de verkiezingen van 1994 tot en met 2018. De gegevens die we voor 1990 hebben zijn nodig om de verandering in 1994 (ten opzichte van 1990) te berekenen.

Naast een dummy voor collegedeelname nemen wij in de hoofdanalyse de volgende variabelen op:

- Het aandeel van de raadszetels dat een partij bij de voorafgaande verkiezingen behaalde (Brender, 2003). Als het verkiezingsresultaat van een partij schommelt rond een soort natuurlijk niveau, dan zal een incidentele hoge score vaak worden gevolgd door verlies, en een lage score door winst. Volgens de *back-swinging* theorie zijn in empirisch onderzoek gevonden bestuurseffecten het gevolg van dit statistische effect (zie hoofdstuk 2). Doordat wij daarvoor controleren is het bestuurseffect dat wij vinden geen statistisch artefact.
- Een dummy die aangeeft of een partij (landelijk) deelneemt aan het kabinet. Bij het Lokaal kiezersonderzoek geven respondenten aan dat zij de nationale overheid het meest verantwoordelijk houden voor alle daarin meegenomen beleidsterreinen (Jansen en Denters 2018). Gemeenteraadsverkiezingen kunnen als tweede-ordeverkiezingen fungeren waarbij kiezers hun (on)genoegen over het landelijke beleid kenbaar maken (Lelieveldt en van der Does, 2014; Coenradij en Allers, 2017). Een partij die landelijk meeregeert kan lokaal worden afgestraft of beloond. In 6.521 van de 12,589 observaties is sprake van kabinetsdeelname.
- Het aantal collegepartijen. Met meer partijen is het wellicht lastiger om een afzonderlijke partij verantwoordelijk te houden voor het gevoerde beleid.
- Jaardummies. Die controleren voor alles dat alle partijen in alle gemeenten in hetzelfde verkiezingsjaar treft, zoals conjuncturele ontwikkelingen en (inter)nationale politieke sentimenten.
- Gemeentedummies. Die controleren voor alle specifieke kenmerken van een gemeente die in de onderzoeksperiode niet veranderen, zoals ligging, stedelijkheid, historie, cultuur enzovoort.

Om specifieke hypothesen te toetsen nemen we in afzonderlijke regressievergelijkingen de volgende variabelen op:

- Aantal termijnen dat een partij aaneengesloten in het college zit. Dit kan vanaf de verkiezingen van 2006, omdat we hier terugkijken en we geen gegevens hebben van voor 1990.
- Dummies voor de afzonderlijke politieke partijen.

Met regressieanalyse kunnen we het gemiddelde effect schatten van collegedeelname op de verandering van het aandeel in de raadszetels. Nog interessanter is echter om de achtergrond van dit effect te onderzoeken. Is het effect van collegedeelname groter (of juist kleiner) voor partijen die landelijk meeregeren (kabinetspartijen)? Of voor partijen die een groot aantal raadszetels bezetten? Voor colleges waar veel verschillende partijen in zitten? Neemt het effect toe in de tijd, en wordt het kleiner als een partij al enkele termijnen achter elkaar aan het college heeft deelgenomen? Treft het alle partijen in dezelfde mate, of worden bijvoorbeeld kleine, meer ideologisch getinte partijen er sterker door getroffen?

Dergelijke vragen beantwoorden we door het gemiddelde effect te berekenen voor relevante subgroepen, zogenaamde *conditional expectations*. Bijvoorbeeld, wat is het effect van collegedeelname gegeven het feit dat die partij ook in de landelijke regering zat. Dit doen we door in onze regressies *interacties* op te nemen. Naast bijvoorbeeld de variabelen collegedeelname en kabinetsdeelname kunnen we de interactie tussen beide opnemen: een partij zit lokaal in het college en ook nationaal in het kabinet. Zo kan worden nagegaan of het effect van collegedeelname anders is bij kabinetsdeelname.

Om het effect van collegedeelname op de verkiezingsuitslag te bepalen moeten bij gebruik van interacties verschillende regressiecoëfficiënten in samenhang worden geïnterpreteerd. Er is dan niet langer één coëfficiënt die het effect van collegedeelname weergeeft (Brambor et al. 2006). Om dit inzichtelijk te maken gebruiken we figuren die de zogeheten *marginale effecten* laten zien. Het marginale effect van collegedeelname op de verandering in het aandeel in de raadszetels is de voorspelde verandering in dat aandeel die optreedt als de waarde van de variabele “zit in college” verandert van 0 (zit niet in college) naar 1 (zit wel in college). Of, anders gezegd: de voorspelde verandering in het zetelaandeel bij collegedeelname min de voorspelde verandering bij geen collegedeelname. Alle andere variabelen worden daarbij constant gehouden.

Regressies en marginale effecten

Deze paragraaf geeft uitkomsten van nog onvolledige modellen en dient uitsluitend om duidelijk te maken waarom voor een bepaalde analyse is gekozen en hoe deze werkt. De uitkomsten van de volledig gespecificeerde modellen staan in de hoofdstuktekst.

Tabel B1 geeft de uitkomsten van de eenvoudige regressies zonder interactietermen. In kolom 1 wordt als enige variabele de dummy opgenomen die aangeeft of een partij voorafgaand aan de verkiezingen deelnam aan het college. De coëfficiënt, afgerond -22, laat zien dat een partij die mee heeft gedaan aan het college bij de daaropvolgende verkiezing gemiddeld 22% verliest in termen van raadsaandeel. De getallen die tussen

haakjes staan, in dit geval 0.78, geven de standaardfouten weer. De drie sterretjes geven aan dat de kans dat dit percentage niet significant afwijkt van nul verwaarloosbaar is (kleiner dan 1 procent). We houden hierbij echter nog geen enkele rekening met andere mogelijke verklarende variabelen.

In kolom 2 nemen we ook het aandeel in de raadszetels op dat een partij bij de voorafgaande verkiezingen haalde. Dat blijkt een significant effect te hebben. Hiermee rekening houden halveert bijna de coëfficiënt van collegedeelname, die in kolom 2 op -11 procent uitkomt.

Tabel B1: Effect collegedeelname op verandering in aandeel raadszetels: regressies zonder interactietermen

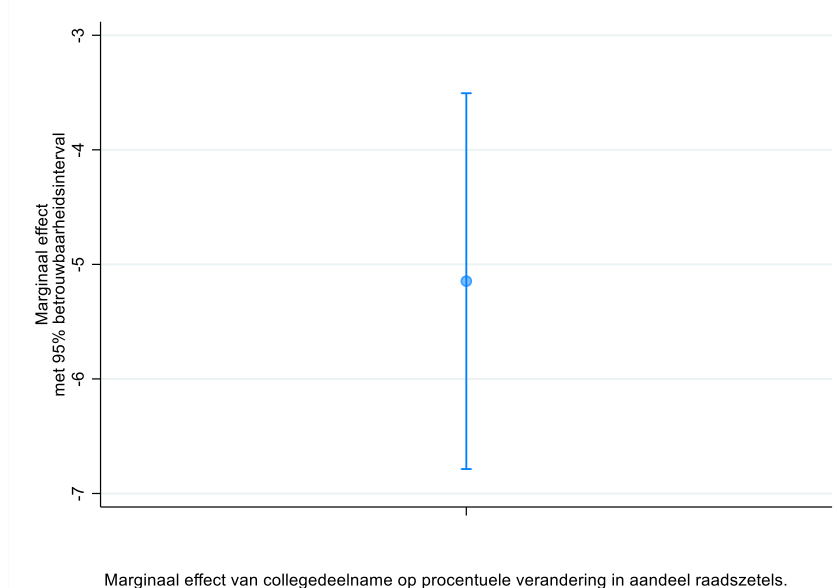
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Collegedeelname	-21.53*** (0.78)	-11.47*** (0.80)	-8.09*** (0.77)	-7.49*** (0.78)	-5.15*** (0.84)
Aandeel in raadszetels		-0.96*** (0.05)	-0.82*** (0.04)	-0.89*** (0.05)	-1.16*** (0.05)
Kabinetsdeelname			-23.50*** (0.81)	-23.48*** (0.79)	-23.74*** (0.80)
Observaties	12,589	12,589	12,589	12,589	12,589
R ²	0.05	0.09	0.15	0.15	0.19
Constante term	X	X	X	X	X
Jaardummies	-	-	-	X	X
Gemeenteddummies	-	-	-	-	X

Cluster-robuste standaardfouten tussen haakjes, geclusterd naar gemeente-partij. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

In kolom 3 voegen we een variabele toe die aangeeft of een partij op nationaal niveau deelneemt aan de regering. Dit blijkt van grote invloed op de lokale verkiezingsuitkomst: wanneer een partij meeregeert op landelijk niveau, dan is het zetelverlies op lokaal niveau gemiddeld 24% van de raadszetels groter. Omdat partijen die in de landelijke regering zitten ook vaker in het college zitten, heeft het toevoegen van deze variabele ook invloed op de coëfficiënt van collegedeelname. Deze wordt verder verlaagd, naar -8 procent.

Tot slot voegen we in kolommen 4 en 5 jaardummies respectievelijk gemeenteddummies toe. Wat er over blijft aan effect van collegedeelname is een daling van het aandeel in de raadszetels van 5,2 procent. Figuur B1 laat dit grafisch zien, samen met het 95-procents betrouwbaarheidsinterval dat aangeeft dat het bestuurseffect met 95 procent waarschijnlijkheid tussen -3 en ruim -6 valt.

Figuur B1. Gemiddeld effect van collegedeelname

Dit is het *gemiddelde* effect van collegedeelname, geldend voor alle onderzochte partijen in alle gemeenten in alle reguliere verkiezingen van 1994 tot en met 2020. Achter dit gemiddelde kunnen heel verschillende effecten voor verschillende (groepen) partijen of verkiezingen schuilgaan. Zelfs als het gemiddelde effect nul was geweest, had er voor specifieke gevallen best een effect van collegedeelname kunnen zijn. Opgeteld hadden die effecten elkaar dan kunnen opheffen. We onderzoeken nu hoe het effect van collegedeelname afhangt van verschillende factoren. Dat doen we door interacties op te nemen.

We beginnen met het effect van kabinetsdeelname. Tabel B2 herhaalt in kolom 5 de uitkomsten uit kolom 5 van tabel B1. Kolom 6 voegt hier de interactie tussen collegedeelname en kabinetsdeelname aan toe, aangegeven met het “#” teken.

Tabel B2: Effect collegedeelname op verandering in aandeel raadszetels

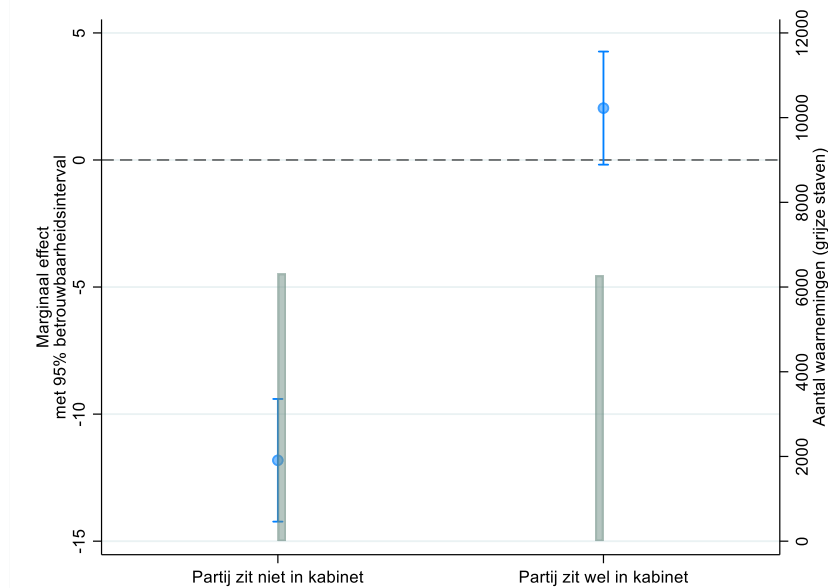
	(5)	(6)
Collegedeelname	-5.15*** (0.84)	-11.82*** (1.23)
Aandeel in raadszetels	-1.16*** (0.05)	-1.17*** (0.05)
Kabinetsdeelname	-23.74*** (0.80)	-31.09*** (1.43)
Collegedeelname # kabinetsdeelname		13.86*** (1.67)
Observaties	12,589	12,589
R ²	0.19	0.19
Constante term	X	X
Jaardummies	X	X
Gemeenteddummies	X	X

Cluster-robuste standaardfouten tussen haakjes, geclusterd naar gemeente-partij.

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Het marginale effect van collegedeelname hang nu af van kabinetsdeelname. Zonder kabinetsdeelname is het -11,8 procent, met kabinetsdeelname $-11,8 + 13,9 = +2,1$ procent. Figuur B.2 maakt dit inzichtelijk. Het bolletje linksonder geeft het marginale effect van collegedeelname wanneer een partij landelijk niet meeregeert, het bolletje rechtsboven voor situaties waarin een partij landelijk wel meeregeert. De grijze staafjes geven aan hoe vaak kabinetsdeelname voorkomt (schaal op de rechteras van de figuur). De figuur suggereert dat collegedeelname voor partijen die landelijk meeregeren zetelwinst oplevert of geen effect heeft, terwijl collegedeelname verlies oplevert voor partijen die landelijk niet meeregeren.

Figuur B.2. (Lokaal) bestuurseffect bij wel of geen kabinetsdeelname

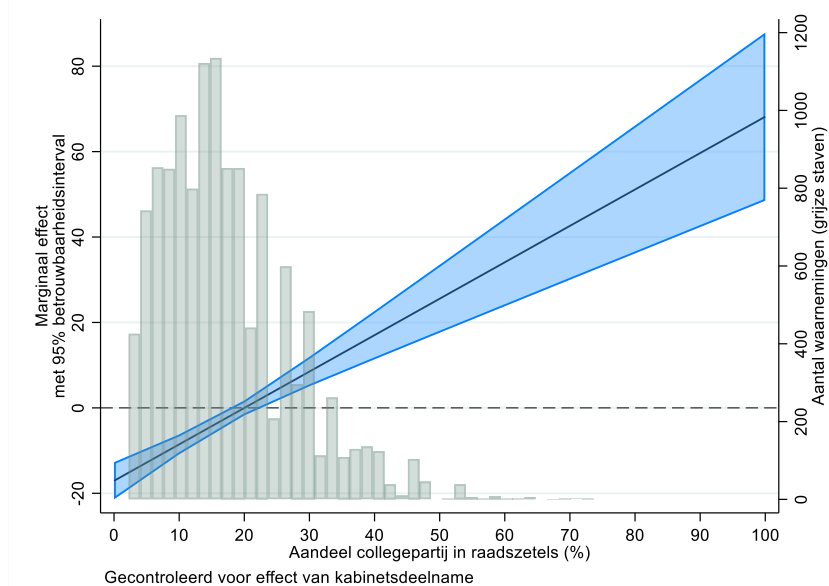

Een andere factor die van belang kan zijn is de grootte van een partij. Dit meten wij dit aan de hand van het aantal raadszetels dat een partij bij de voorafgaande verkiezingen behaalde. Hoe groter een partij, hoe sterker deze een stempel kan drukken op het beleid van een college. Dit kan van invloed zijn op het effect van collegedeelname. Mogelijk worden kleine partijen, die hun beloften door collegedeelname slechts zeer ten dele kunnen waarmaken, zwaarder gestraft dan grote partijen.

We nemen daarom een interactie op van collegedeelname en aandeel in de raad. Omdat de marginale effecten niet direct uit de regressietabel zijn af te lezen laten we die tabel niet zien, maar tonen we direct de figuur met de marginale effecten (figuur B.3).

Op de horizontale as staat het aandeel in de raadszetels voorafgaand aan de verkiezingen. De stijgende lijn en het donkergekleurde 95-procents betrouwbaarheidsinterval eromheen geven het marginale effect van collegedeelname weer. Bij een aandeel in de raad tot ongeveer 18 procent kost collegedeelname stemmen (het effect is negatief). Vanaf een aandeel in de raad van ongeveer 25 procent levert collegedeelname juist zetels op. De grijze staafdiagram geeft aan hoe vaak een bepaald aandeel in de raad voorkomt (schaal op rechteras). Alleen het gedeelte van de figuur met voldoende hoge staafjes is relevant, omdat daar voldoende waarnemingen zijn om hier betrouwbare uitspraken over te kunnen doen. Daarin komt zowel verlies als winst door collegedeelname voor.

Figuur B.3. Bestuurseffect bij verschillende aandelen van de collegepartijen in het aantal raadszetels

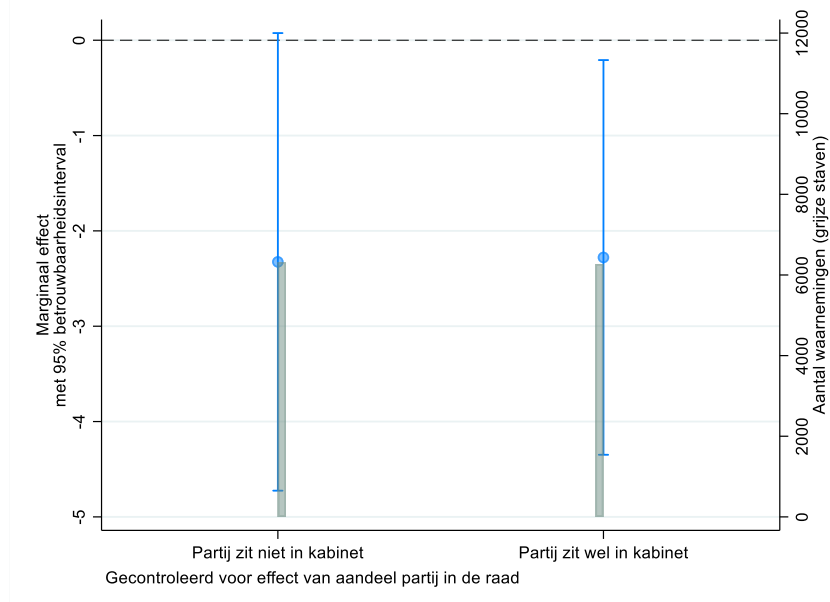
Een belangrijke complicerende factor is echter dat landelijke regeringsdeelname en de lokale grootte van een partij niet los van elkaar staan. We hebben in de laatste twee figuren de invloed op het effect van collegedeelname van elk hiervan afzonderlijk bekeken. Nu nemen we beide tegelijk mee. Dat doen we door tegelijkertijd de volgende interacties mee te nemen:

- tussen collegedeelname en kabinetsdeelname,
- tussen collegedeelname en aandeel in de raad
- tussen kabinetsdeelname en aandeel in de raad en
- tussen collegedeelname, kabinetsdeelname en aandeel in de raad.

De regressietabel wordt zo erg complex, maar grafisch zijn de marginale effecten goed weer te geven (figuur B.4).

Het marginale effect van collegedeelname op de verandering van het aandeel raadszetels blijkt nu niet langer samen te hangen met kabinetsdeelname, zoals figuur B.2 suggereert. Kabinetspartijen zijn na collegedeelname wel beter af dan niet-kabinetspartijen, maar dat hangt eerder samen met het feit dat dergelijke partijen groter zijn dan met de kabinetsdeelname zelf. Controleren we voor die grootte (op lokaal niveau) dan valt het effect van kabinetsdeelname weg.

Figuur B.4. (Lokaal) bestuurseffect bij wel en geen kabinetsdeelname, gecontroleerd voor het aandeel van de partij in de gemeenteraad

We hebben nu gezien dat het belangrijk is om niet alleen alle relevante variabelen, maar ook alle relevante interacties tussen variabelen in de regressievergelijking mee te nemen. Dat doen we in de analyse in de hoofdstuk. De uitkomsten die daar zullen worden gepresenteerd wijken daarom af van wat er tot nu toe is gepresenteerd.

Bijlage C. Regressietabel

Tabel C1 toont de regressieuitkomsten waarop de belangrijkste figuren in de hoofdtekst zijn gebaseerd. Interacties worden aangegeven door middel van dit teken: #.

Tabel C1. Regressie waarop figuren 5.1 tot en met 5.5, 5.8 en 5.9 zijn gebaseerd

collegepartij	-31.60 (22.64)
aandeel in raad	-1.38 (0.88)
collegepartij#aandeel in raad	0.32 (1.12)
kabinetpartij	-51.06* (30.68)
collegepartij#kabinetpartij	22.47 (36.42)
kabinetpartij#aandeel in raad	1.43 (1.56)
collegepartij#kabinetpartij#aandeel in raad	-0.54 (1.73)
aantal collegepartijen	8.49 (5.71)
collegepartij#aantal collegepartijen	-1.91 (8.15)
aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.43 (0.40)
collegepartij#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.46 (0.47)
kabinetpartij#aantal collegepartijen	-6.82 (12.47)
collegepartij#kabinetpartij#aantal collegepartijen	3.77 (14.17)
kabinetpartij#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.27 (0.64)
collegepartij#kabinetpartij#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.35 (0.70)
1998	-71.22** (29.54)
2002	9.88 (21.06)
2006	3.80 (42.90)
2010	-12.80 (37.61)
2014	14.69 (27.48)
2018	-37.04 (33.00)
collegepartij#1998	64.98* (37.85)
collegepartij#2002	-0.59 (30.00)
collegepartij#2006	35.89 (59.71)

collegepartij#2010	-22.85 (51.83)
collegepartij#2014	5.78 (37.46)
collegepartij#2018	-15.67 (50.69)
1998#aandeel in raad	4.00** (1.74)
2002#aandeel in raad	-0.99 (1.19)
2006#aandeel in raad	-0.57 (2.56)
2010#aandeel in raad	3.67 (2.39)
2014#aandeel in raad	0.53 (1.63)
2018#aandeel in raad	1.32 (2.47)
collegepartij#1998#aandeel in raad	-3.38* (1.95)
collegepartij#2002#aandeel in raad	1.10 (1.44)
collegepartij#2006#aandeel in raad	-1.11 (3.01)
collegepartij#2010#aandeel in raad	-1.75 (2.90)
collegepartij#2014#aandeel in raad	-0.73 (1.90)
collegepartij#2018#aandeel in raad	3.06 (3.29)
kabinetspartij#1998	139.46*** (51.92)
kabinetspartij#2002	11.92 (38.18)
kabinetspartij#2006	26.19 (56.14)
kabinetspartij#2010	47.15 (55.74)
kabinetspartij#2014	-63.83 (56.89)
kabinetspartij#2018	92.64* (47.93)
collegepartij#kabinetspartij#1998	-85.69 (60.13)
collegepartij#kabinetspartij#2002	-12.92 (49.49)
collegepartij#kabinetspartij#2006	-36.61 (72.14)
collegepartij#kabinetspartij#2010	2.06 (68.05)
collegepartij#kabinetspartij#2014	35.68 (66.24)
collegepartij#kabinetspartij#2018	-34.42 (63.99)
kabinetspartij#1998#aandeel in raad	-6.78**

	(2.85)
kabinetspartij#2002#aandeel in raad	-0.40
	(2.02)
kabinetspartij#2006#aandeel in raad	-0.55
	(3.11)
kabinetspartij#2010#aandeel in raad	-5.64*
	(3.16)
kabinetspartij#2014#aandeel in raad	2.22
	(3.38)
kabinetspartij#2018#aandeel in raad	-3.66
	(3.16)
collegepartij#kabinetspartij#1998#aandeel in raad	4.68
	(3.05)
collegepartij#kabinetspartij#2002#aandeel in raad	0.14
	(2.33)
collegepartij#kabinetspartij#2006#aandeel in raad	1.14
	(3.55)
collegepartij#kabinetspartij#2010#aandeel in raad	3.57
	(3.60)
collegepartij#kabinetspartij#2014#aandeel in raad	-2.15
	(3.63)
collegepartij#kabinetspartij#2018#aandeel in raad	-0.38
	(3.90)
1998#aantal collegepartijen	18.73*
	(11.09)
2002#aantal collegepartijen	-17.45**
	(7.77)
2006#aantal collegepartijen	-3.39
	(14.23)
2010#aantal collegepartijen	18.89
	(13.34)
2014#aantal collegepartijen	-4.92
	(9.12)
2018#aantal collegepartijen	6.84
	(10.42)
collegepartij#1998#aantal collegepartijen	-20.96
	(13.65)
collegepartij#2002#aantal collegepartijen	13.00
	(10.31)
collegepartij#2006#aantal collegepartijen	-3.55
	(19.62)
collegepartij#2010#aantal collegepartijen	-4.65
	(17.39)
collegepartij#2014#aantal collegepartijen	-1.72
	(11.94)
collegepartij#2018#aantal collegepartijen	0.36
	(15.38)
1998#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-1.30*
	(0.71)
2002#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.97*
	(0.50)
2006#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.41
	(0.90)
2010#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-2.37***
	(0.91)

2014#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.36 (0.61)
2018#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.91 (0.79)
collegepartij#1998#aandeel in raad#aantal collegepartijen	1.17 (0.78)
collegepartij#2002#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.95 (0.58)
collegepartij#2006#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.11 (1.05)
collegepartij#2010#aandeel in raad#aantal collegepartijen	1.54 (1.06)
collegepartij#2014#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.37 (0.69)
collegepartij#2018#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.28 (1.05)
kabinetspartij#1998#aantal collegepartijen	-36.43* (20.26)
kabinetspartij#2002#aantal collegepartijen	11.00 (14.61)
kabinetspartij#2006#aantal collegepartijen	-10.33 (19.35)
kabinetspartij#2010#aantal collegepartijen	-22.76 (20.25)
kabinetspartij#2014#aantal collegepartijen	25.50 (20.36)
kabinetspartij#2018#aantal collegepartijen	-15.75 (16.27)
collegepartij#kabinetspartij#1998#aantal collegepartijen	29.38 (22.71)
collegepartij#kabinetspartij#2002#aantal collegepartijen	-9.05 (18.02)
collegepartij#kabinetspartij#2006#aantal collegepartijen	9.15 (24.46)
collegepartij#kabinetspartij#2010#aantal collegepartijen	7.31 (23.75)
collegepartij#kabinetspartij#2014#aantal collegepartijen	-16.74 (22.89)
collegepartij#kabinetspartij#2018#aantal collegepartijen	11.74 (20.51)
kabinetspartij#1998#aandeel in raad#aantal collegepartijen	2.03* (1.16)
kabinetspartij#2002#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.36 (0.80)
kabinetspartij#2006#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.35 (1.09)
kabinetspartij#2010#aandeel in raad#aantal collegepartijen	2.75** (1.19)
kabinetspartij#2014#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.98 (1.23)
kabinetspartij#2018#aandeel in raad#aantal collegepartijen	1.43 (1.03)
collegepartij#kabinetspartij#1998#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-1.38 (1.23)
collegepartij#kabinetspartij#2002#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.45

	(0.90)
collegepartij#kabinetspartij#2006#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.50
	(1.25)
collegepartij#kabinetspartij#2010#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-2.02
	(1.32)
collegepartij#kabinetspartij#2014#aandeel in raad#aantal collegepartijen	0.91
	(1.31)
collegepartij#kabinetspartij#2018#aandeel in raad#aantal collegepartijen	-0.44
	(1.25)
Constant	32.59**
	(15.46)
waarnemingen	12,589
R-kwadraat	0.26
collegepartij	-31.60
	(22.64)

Cluster-robuste standaardfouten tussen haken. *** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$. Afhankelijke variabele: procentuele verandering in het aandeel van de raadszetels van een partij. Jaar- en gemeenteddummies opgenomen.

Bijlage D. Robuustheidsanalyse

De analyse is uitgevoerd met als maat voor electoraal succes de door partijen behaalde raadszetels conform het bestand van Ogink. Om te onderzoeken hoe sterk de uitkomsten afhankelijk zijn van de gekozen data hebben wij enkele robuustheidsanalyses uitgevoerd.

Daarbij zijn in plaats van de raadszetels uit het Oginkbestand de volgende gegevens gebruikt:

- uitgebrachte stemmen op basis van het Oginkbestand;
- raadszetels conform de Gids Gemeentebesturen van de VNG.

Ook hebben we de analyses gedaan met een dataset waarin

- partijcombinaties zijn toegerekend aan de eerste partij die in hun naam wordt genoemd (bijvoorbeeld: PvdA-GL wordt PvdA);
- Alle lokale partijen zijn verwijderd.

De uitkomsten verschillen in al deze gevallen weinig van de in dit onderzoek gepresenteerde uitkomsten, en de conclusies veranderen niet. Dat geeft vertrouwen dat onze uitkomsten robuust zijn.